

Henni Sormunen

**LAPSEN KOKEMAN KALTOINKOHTELUN
YHTEYS KOULUKIUSAAMISEEN**
Kirjallisuuskatsaus

Yhteiskuntatieteiden tiedekunta
Kandidaatintutkielma
Maaliskuu 2021

TIIVISTELMÄ

Henni Sormunen: Lapsen kokeman kaltoinkohtelun yhteys koulukiusaamiseen
Kandidaatintutkielma
Tampereen yliopisto
Sosiaalityö
Maaliskuu 2021

Tutkielmani käsittelee lapsen kotona kokeman kaltoinkohtelun yhteyttä koulukiusaamiseen lapsen ajautuessa joko kiusaajaksi, uhriksi tai kiusaaja-uhriksi. Kiinnostukseni kohteena on, millainen vanhemmuus ja kotiolot lisäävät lapsen riskiä joutua osaksi koulukiusaamista – ja toisaalta, mitkä tekijät suojaavat tältä. Kirjallisuuskatsauksella aiheesta pyrin luomaan yhteenvedon tekijöistä, jotka vastaavat tutkimuskysymyksiini. Tutkimuskysymyksiini ovat: ”Mitkä vanhemmuuteen liittyvät tekijät altistavat kaltoinkohdeltua lasta koulukiusaamiselle joko kiusaajana, uhrina tai kiusaaja-uhriksi?” sekä ”Millainen vanhemmuus tukee lapsen sosiaalista sopeutumista?”.

Teoreettisena pohjana tässä tutkielmassa toimii vanhemmuuden, kaltoinkohtelun ja koulukiusaamisen määritelmät, sillä ne ovat tutkielmani aiheen keskeisimmät käsitteet. Tutkimusmenetelmänä käytän laadullista review -tutkimusta, joka perustuu aiempaan tutkimuskirjallisuuteen. Aineiston analyysin olen toteuttanut sisällönanalyysi menetelmällä. Tutkimusaineistoksi päätin valita aineistoja, jotka oli toteutettu erilaisin menetelmin, eri ympäristöissä ja eri maissa. Tutkielman aineistoksi kasaantui yhteensä 14 kansainvälistä vertaisarvioitua artikkelia.

Tulosten perusteella lapsen kokema kaltoinkohtelu lisäsi lapsen riskiä ajautua osaksi koulukiusaamista. Koettu kaltoinkohtelu korreloi positiivisesti niin kiusaajaksi, uhriksi kuin kiusaaja-uhriksi joutumisen kanssa. Kaltoinkohtelun seuraukset olivat moninaisia ja vaikuttivat muun muassa lapsen tunteiden säätelytaitoihin sekä aggressiivisuuteen, jotka tulivat esille lasten vertaissuhteissa. Altistavien tekijöiden lisäksi tuloksissa tuli ilmi suojaavia tekijöitä, joiden nähtiin ehkäisevän kiusaamiseen osallistumista. Tulokset on jaoteltu niin kiusaamiselle altistaviin kuin siltä suojaaviinkin tekijöihin.

Tuloksissa oli painotettu sitä, että vaikka positiivinen korrelaatio on havaittavissa, ei läheskään jokaisesta kaltoinkohdellusta lapsesta tule kiusaajaa, eikä kiusaaminen ole aina seurausta lapsen kokemasta kaltoinkohtelusta. Siitä huolimatta tulosten perusteella olisi tärkeää tunnistaa riskitekijöitä, jotka voivat johtaa siihen, että lapsi ajautuu osaksi kiusaamista. Vanhempien rooli on merkittävä lapsen kiusaamisen puuttumisen- sekä ennaltaehkäisyn osalta. Vanhempia pitäisi tukea siinä, että lapsen ei-sallittavaan käytökseen osattaisiin puuttua tarvittavalla tavalla aikaisessa vaiheessa. Lisäksi vanhempia voisi ottaa enemmän mukaan kiusaamiselta ehkäisevään toimintaan, jotta vanhemmat olisivat tietoisempia siitä, mitä koulussa tapahtuu. Vanhempien lisäksi myös muilla aikuisilla ja etenkin työntekijöillä on velvollisuus puuttua kaltoinkohteluun ja kiusaamiseen liittyviin epäkohtiin ja puuttua asiaan vakavasti.

Avainsanat: Lapsen kaltoinkohtelu, koulukiusaaminen, riskitekijät, suojaavat tekijät, vanhemmuus

Tämän julkaisun alkuperäisyys on tarkastettu Turnitin OriginalityCheck –ohjelmalla.

Sisällys

1. JOHDANTO	4
2. VANHEMMUUS YLEISESTI	5
3. VANHEMMAN LAPSEEN KOHDISTAMA KALTOINKOHTELU	7
3.1 LAPSEN KALTOINKOHTELUN MÄÄRITELMÄ.....	7
3.2 LAPSEN KALTOINKOHTELUN SEURAUKSET JA SIIHEN PUUTTUMINEN	9
4. KOULUKIUSAAMINEN	11
4.1 KOULUKIUSAAMISEN MÄÄRITELMÄ	11
4.2 KOULUKIUSAAMISEN SEURAUKSET JA SIIHEN PUUTTUMINEN	13
5. TUTKIMUKSEN TAVOITE, MENETELMÄT JA AINEISTO	15
5.1 KATSAUS TUTKIMUSMENETELMÄÄN	15
5.2 TUTKIMUSKYSYMYKSET JA TUTKIMUKSEN TAVOITE	15
5.3 AINEISTON HAKU	16
5.4 AINEISTON ANALYYSI	18
6. ANKARA JA EPÄJOHDONMUKAINEN VANHEMMUUS ALTISTAVANA TEKIJÄNÄ	19
6.1 KIUSAAJAN ROOLIIN YHDISTETYT TEKIJÄT.....	19
6.2 KOULUKIUSAAMISEN UHRIKSI JOUTUMISEEN YHDISTETYT TEKIJÄT	24
7. LAPSEN SAAMA TUKI JA VALVONTA KIUSAAMISELTA SUOJAAVANA TEKIJÄNÄ ..	25
8. JOHTOPÄÄTÖKSET	27
LÄHTEET	31
AINEISTOJEN LÄHTEET:	34
LIITE 1 – TAULUKKO AINEISTOARTIKKELEISTA	35

1. JOHDANTO

Tarkastelen tässä kandidaatin tutkielmassa lapsen kokeman kaltoinkohtelun yhteyttä koulukiusaamiseen, lapsen ajautuessa joko kiusaajaksi, uhriksi tai kummaksikin. Tutkielman tarkoituksena on löytää tekijöitä, jotka kaltoinkohtelun seurauksena voivat altistaa lapsen osaksi kiusaamista. Altistavien tekijöiden lisäksi, nostan lyhyesti esille vanhemmuuteen ja lapsen kykyihin liitettjä suojaavia tekijöitä, jotka ehkäisivät kiusaamiselta.

Kasvatustyylin yhteys aggressiiviseen käytökseen on havaittu jo vuosia sitten. Aihe ei kuitenkaan ole yksiselitteinen, sillä sekä kaltoinkohteluun että koulukiusaamiseen johtaa usein lukuisat eri tekijät, eikä myöskään näiden yhteyttä voida pitää suoraviivaisena syy-seuraussuhteena. (Esim. Olweus 1992.) Aihe on yhteiskunnallisen käytännön kannalta tärkeä, sillä koulukiusaamisen kitkeminen on haastavaa ja perimmäisiä syitä kiusaamiselle voi olla hyvin vaikeaa tunnistaa. Koen, että koulukiusaamiseen ei aina puututa vaadittavalla tavalla, eikä riittävän kokonaisvaltaisesti. Kiusaamisen pitkittyessä uhrille jää siitä usein vakavia psyykkisiä tai fyysisiä jälkiä – pahimmassa tapauksessa kiusaaminen saattaa johtaa kuolemaan asti. Aihe on tällä hetkellä erittäin ajankohtainen, sillä talvella 2020 kiusaamistapaus johti Suomessa uhrin menehtymiseen. Perheolojen ja kiusaamisen yhteyden tutkiminen yhtenä koulukiusaamiselle altistava tekijänä voisi edesauttaa sitä, että kiusaamisen perimmäisiin syihin voitaisiin puuttua paremmin tunnistamalla siihen johtavia riskitekijöitä. Tämä lisäisi ymmärrystä kiusaamisen moniulotteisuudesta ja tarvittavasta puuttumisesta niin kiusaamiseen kuin kaltoinkohteluunkin. Tiedon avulla myös vanhempien osallisuutta koulukiusaamisen ehkäisemisessä sekä siihen puuttumisessa voitaisiin lisätä.

Lapsen kaltoinkohteluun johtavia syitä ei voida määritellä tarkasti, sillä lukuisat eri tekijät voivat johtaa siihen. Riskitekijät liittyvät kuitenkin useimmiten vanhemman elämäntilanteeseen ja terveyteen sekä muihin altistaviin tekijöihin kuten vanhemman lapsuudessaan kokemaan väkivaltaan tai kehitysvammaisuuteen. Lastensuojelua tarvitsevista perheistä enemmistö kuuluu alempiin sosiaaliluokkiin, jolloin syrjäytymisriski on usein korkea. Yhteiskunnasta syrjäytymistä pidetään merkittävänä riskinä monille muille ongelmille ja ongelmien kierteelle. Ongelmiksi on lueteltu muun muassa käytösongelmat, päihteiden käyttö, kodittomuus, rikollisuus, itsemurhat, heikko koulumenestys sekä työttömyys. Useat näistä tekijöistä ovat toisiinsa kietoutuvia ja voivat osaltaan johtaa lapsen kaltoinkohteluun. Lapsen kaltoinkohtelu taas vaarantaa entisestään lapsen turvallista kasvua ja kehitystä ja altistaa lasta haitallisille käytösmalleille. (Söderholm 2004, 12–13.)

Useimmiten lapsi oppii ensimmäiset vuorovaikutustaitonsa vanhemmiltansa. Lapsi seuraa omien perheenjäsentensä välisiä vuorovaikutussuhteita ja sitä, miten suhteissa käyttäytyään. Nämä taidot luovat pohjaa sille, miten lapsi tai nuori käyttäytyy vertaistensa kanssa. (Duncan 2004, 227.) Kiusaajia kuvaillaan luonteeltaan usein impulsiivisemmiksi ja aggressiivisemmiksi, kuin muita ikäisiään. Näiden luonteenpiirteiden on todettu myös altistavan myöhemmin elämässä rikolliselle käytökselle. (Olweus 1992, 41.) Yhteiskunnallisesti aihe on tärkeä, sillä varhaisella puuttumisella riskitekijöihin, voisi olla mahdollista saada kitkettyä niin kaltoinkohtelua kuin kiusaamistakin ja puututtua myös sosiaalityössä paremmin väkivallan kierteeseen. (esim. Suzet ym. 2013.)

Tutkielmani alkaa pääkäsitteiden avaamisella, joita ovat vanhemmuus, kaltoinkohtelu ja koulukiusaaminen. Avaan myös kaltoinkohtelun sekä koulukiusaamisen mahdollisia seurauksia kasvulle sekä kehitykselle ja näihin ilmiöihin puuttumista. Tämän jälkeen siirryn tutkimukseni tavoitteisiin ja käyttämiini menetelmiin. Kerron myös tarkasti, miten olen hankkinut aineistoni. Viimeiset osiot käsittelevät löytämiäni tuloksia useammassa eri kappaleessa. Lopussa kokoan yhteen johtopäätöksiä ja jatkotutkimusideoita.

2. VANHEMMUUS YLEISESTI

Vanhemmuus syntyy lapsen kautta ja perustuu aikuisen ja lapsen väliseen kiintymykseen ja ihmissuhteeseen. Vanhemmuuteen ei ole olemassa tiettyä ohjetta, vaan monenlainen vanhemmuus voi olla hyvää. On tavallista, että vanhemmuuteen yhdistyy monia tunteita, niin haasteita kuin ilojakin. (Helsingin kaupungin sosiaali- ja terveystalvet 2019.) Vanhempi tai muu huoltaja on henkilö, joka on vastuussa lapsen hyvinvoinnista, kehityksestä ja kasvatuksesta. Lapsi on syntyessään täysin riippuvainen jatkuvasta huolenpidosta, joten vanhemmille kehittyy lapsen syntymän myötä välitön vastuu ja velvollisuus lapsen elämän ehtojen turvaamiseen. Lapsen kasvaessa välitön avuntarve vähenee ja vanhemman rooli korostuu lapsen kehitysedellytyksien ja toimintamahdollisuuksien turvaajana. Tämä tarkoittaa perushoidon eli levon, ravinnon, puhtauden lisäksi fyysisiä ja henkisiä valmiuksia tukevaa, turvallista, luottamusta rakentavaa, sallivaa ja rakastavaa kasvuypäristöä. (Värrä 2002, 108.)

Värrin (2002) mukaan perusluottamus vanhemman ja lapsen välillä on tärkein ehto hyvälle kasvuypäristölle. Perusluottamus rakentuu vanhempien läsnäolon ja lapsen tarpeisiin vastaamisen kautta. Jo varhaisellakin luottamuksen rakentumisella on nähty olevan yhteys lapsen henkiseen hyvinvointiin myöhemmin elämässä. (Emt. 110.) Kiintymyssuhde on yksi teorioista, mikä auttaa

ymmärtämään lapsen traumojen ja hoidon vakavan laiminlyönnin seurauksia lapsen persoonallisuudenkehitykseen. Turvallisen kiintymyssuhteen luomiseen lapsi tarvitsee vähintään yhden ennakoitavan ja turvallisen aikuisen. Kiintymyssuhteen kautta lapselle alkaa muodostua mieleen malleja ja psyykkisiä rakenteita, jotka alkavat ohjata lapsen käyttäytymistä ja reaktioita. (Sinkkonen & Korhonen 2015; 38–41.) Turvaton, välttelevä tai ristiriitainen kiintymyssuhde voi syntyä, jos lapsella ei ole saatavilla turvallista aikuista, vaan lapsi kasvaa epäjohtonmukaisten hoitajien, pelon ja stressin keskellä. Tällöin lapsi ei saa vastinetta fyysisille ja psyykkisille tarpeilleensa, eikä saa mahdollisuutta oppia tunteiden käsittelyä ja säätelyä tarvittavalla tavalla. Kaltoinkohdeltu lapsi saattaa kokea ympäröivän maailman kaoottisena ja sattumanvaraisena. (THL 2020a.)

Vanhemmuutta on määritelty muun muassa kannustavan kasvatuksen nelikentän kautta (Taulukko 1), jossa on huomioitu monipuolisesti lapsen tarpeita. Nelikentässä huomioidaan lapsen fyysiset ja psyykkiset tarpeet ohjauksen, kohtaamisen, kannustamisen ja perustarpeiden huolehtimisen kautta. Kannustava kasvatustavoitus voidaan nähdä vastakohtana lasta laiminlyöväälle kasvatukselle. (Keisala ym. 2016, 28–33.)

(Taulukko 1) Kannustavan kasvatuksen nelikenttä (Keisala ym. 2016, 29).

	Lapsen ohjaus ja kohtaaminen	Lapsen perustarpeista huolehtiminen
Fyysinen	<p>Ohjaus ja kosketus</p> <p>Kannustava ohjaaminen, opastus ja säätely Syy-seuraussuhteiden osoittaminen Keskusteleminen, neuvottelu ja perustelevuus Johdonmukaiset ja selkeät rajat Hellä kosketus, sylissä tai lähellä pitäminen, silittely Hyväksyvä ja rohkaiseva katse ja puheensävy</p>	<p>Hyvä hoito</p> <p>Ikätason mukainen hoito, vaatus ja ravinto Ikäsoiset virikkeet Lapselle ominaisen liikkumisen mahdollistaminen Turva, suojeleminen ja asuinolosuhteet Koulutus Hygienia, terveys ja terveydenhoito Lämmin ja turvallinen valvonta ja ohjaus Lapsen tarpeiden ensisijaisuus</p>
Henkinen	<p>Läsnäolo ja kohtaaminen</p> <p>Kuvas lapsen ja lapselle läheisen aikuisen välisiä tapahtumia / tilanteita</p> <p>Kiinnostuminen lapsesta ja lapsen aloitteiden seuraaminen Kuunteleminen, sanoittaminen, esimerkkinä oleminen Kannustava puhe ja palaute, vahvuuksien tukeminen Kiittäminen Tunteiden tunnistaminen, sanoittaminen ja hyväksyminen Lapsen tunteiden ja toiminnan säätelytaitojen kehittämisen tukeminen</p>	<p>Kannustava suhde</p> <p>Kuvas lapsen ja lapselle läheisen aikuisen välistä suhdetta ja vuorovaikutusta</p> <p>Läheisyys, lämpö ja ilo Vanhempi on emotionaalisesti lapsen saatavilla Lapsen mielen mielessä kantaminen Myönteinen ja positiivinen asenne ja suhtautuminen lapseen Kehityksellisesti sopiva vuorovaikutus lapsen kanssa Kyky tunnistaa lapsen yksilöllisiä rajoja Kyky tukea lapsen sosiaalista kehitystä Ilo lapsesta ja hänen kanssaan olemisesta Sensitiivinen suhtautuminen, tilan antaminen lapselle</p>

Joskus lapsiperhe voi kohdata odottamattomiakin kriisejä. Esimerkiksi hankala elämäntilanne, erilaiset konfliktit tai ongelmat jaksamisen kanssa ovat monelle vanhemmalle tavallisia haasteita. Perhesuhteiden konflikteja on jäsennelty esimerkiksi emotionaalisen turvallisuuden ja tunnetyön kautta, joiden nähdään auttavan arkisissa konfliktitilanteissa. Emotionaalisella turvallisuudella tarkoitetaan perheenjäsenten välistä luottamusta ja turvallisuudentunnetta. Emotionaalinen turvallisuus kärsii usein tilanteissa, joissa lapsi kokee esimerkiksi kaltoinkohtelua. Tunnettyö liittyy toisten perheenjäsenten tunteisiin vastaamiseen, jonka nähdään edistävän vanhemman ja lapsen hyvinvointia. (Notko & Sevón 2018.)

Erityistä tukea vanhempi saattaa tarvita silloin, kun perheen arkea vaikeuttaa esimerkiksi taloudelliset huolet, päihteiden käyttö, mielenterveysongelmat tai väkivalta (Kanste ym. 2014, 70–72). Vanhemmilla on oikeus saada tukea vanhemmuuteensa, silloin kun kyvyt huolehtia lapsesta eivät ole riittävät. Niin sanotusti riittävän hyvää vanhemmuutta voidaan määritellä esimerkiksi lastensuojelulain näkökulmasta. Lain mukaan lapsella on oikeus henkisen, ruumiillisen, hengellisen, moraalisen ja sosiaalisen kehityksen kannalta riittävään elintason ja lasta on suojeltava näitä vaarantavilta tekijöiltä. (Lastensuojelulaki 417/2007.) Negatiiviset tunteet ja riidat kuuluvat normaaliin elämään, mutta niistä huolimatta lapsen tulee tuntea olonsa turvalliseksi. Turvallisen aikuisen tulee suojata lasta kaikenlaisilta väkivallan muodoilta. (Helsingin kaupungin sosiaali- ja terveystyö 2019.)

3. VANHEMMAN LAPSEEN KOHDISTAMA KALTOINKOHTELU

Tässä luvussa määrittelen lapsen kaltoinkohtelun muotoja ja kaltoinkohtelun vaikutuksia lapseen. Tuon myös esille keinoja, joilla kaltoinkohteluun tulisi puuttua.

3.1 Lapsen kaltoinkohtelun määritelmä

WHO (2020) on määritellyt lapsen kaltoinkohtelua seuraavalla tavalla:

”Lapsen kaltoinkohtelu (child maltreatment) käsittää kaikki sellaiset fyysisen ja psyykkisen pahoinpitelyn muodot, seksuaalisen hyväksikäytön, laiminlyönnin taikka kaupallisen tai muun riiston, joista seuraa todellista tai mahdollista vaaraa lapsen terveydelle, elämälle, kehitykselle tai ihmisarvolle suhteessa, jossa on kyse vastuusta, luottamuksesta ja vallasta.”

(WHO 2020.)

Lapsen kaltoinkohtelu on yleisesti jaoteltu neljään eri kategoriaan; 1) fyysinen pahoinpitely, 2) laiminlyönti, 3) seksuaalinen hyväksikäyttö ja 4) emotionaalinen kaltoinkohtelu. Nämä kaltoinkohtelun muodot esiintyvät usein osittain yhtä aikaa tai nivoutuen toisiinsa. (Healey 2018, 1; Söderholm ym. 2004, 11; Scannapieco & Connell-Carrick 2005, 11.) Lapsen fyysinen pahoinpitely tarkoittaa tahallista lapsen kohdistuvaa väkivaltaa, joka vahingoittaa lasta. Tähän luokitellaan kaikki fyysiset teot, jotka vahingoittavat lasta, kuten lyöminen, ravistelu ja potkiminen. (Healey 2018, 2–3.)

Lapsen laiminlyönniksi luokitellaan tilanteet, jossa vanhempi ei tarjoa lapselle sellaisia olosuhteita, mitkä olisivat välttämättömiä lapsen fyysisen ja emotionaalisen kehityksen ja hyvinvoinnin takaamiseksi. Tarpeiden laiminlyönti voidaan jakaa vielä moneen alakategoriaan muun muassa valvonnan laiminlyöntiin, lääketieteelliseen laiminlyöntiin, emotionaaliseen laiminlyöntiin ja koulutuksen laiminlyöntiin. Nämä kategoriat kattavat käytöksen, jossa vanhempi ei tarjoa lapselle lämpöä ja hoivaa, tarvittavaa lääketieteellistä hoitoa, tarpeeksi ruokaa tai puhtaita vaatteita tai jossa vanhemman runsas poissaolo ja huolimattomuus johtaa esimerkiksi lapsen loukkaantumiseen. (Healey 2018, 2–3.)

Lapsen seksuaalisen hyväksikäytön määrittelemisen on haastavaa sen monimuotoisuuden takia. Seksuaaliseksi hyväksikäytöksi lasketaan muun muassa tilanteet, jossa lasta houkutellaan tai altistetaan seksuaalisiin tekoihin, lapsen sukupuolielimiä kosketellaan tai lapselle näytetään aikuisten välistä seksuaalista toimintaa. Suomessa lakisääteinen suojaikäraja on 16-vuotta ja erityisen suojelun tarpeessa oleville nuorille suojaikäraja on 18-vuotta. Suojaikärajan tarkoituksena on suojata nuorta vanhemman henkilön seksuaaliselta hyväksikäytöltä. (THL 2020b.) Suomen rikoslaisissa lapsen seksuaalisesta hyväksikäytöstä rangaistaan henkilöä, joka on tehnyt seksuaalisen teon alle 16 - vuotiaalle lapselle tai saanut lapsen ryhtymään sellaiseen tekoon, joka voi vahingoittaa tämän kehitystä. (Rikoslaki 39/1889, 20§). Kaikki aikuisen perheenjäsenen ja lapsen väliset seksuaaliset teot ovat väärin ja lasta loukkaavia (Healey 2018, 4).

Edellä mainittuihin kaltoinkohtelun muotoihin liittyy väistämättä myös lapsen emotionaalista laiminlyöntiä tai väkivaltaa, mutta henkinen kaltoinkohtelu voi esiintyä erikseenkin. Emotionaalinen kaltoinkohtelu tarkoittaa esimerkiksi lapsen pilkkaamista, pelottelua, haukkumista, nöyryyttämistä tai halveksuntaa (Sosiaali- ja terveystieteiden tutkimuskeskus 2010, 35). Lapsen emotionaalisen kaltoinkohtelun voi jakaa viiteen pääluokkaan: hylkääminen, eristäminen, terrorisointi, huomiotta jättäminen ja yllyttäminen antisosiaaliseen käytökseen. Hylkäävässä käytöksessä lapselta kielletään oikeus hänelle kuuluviin tarpeisiin. Lapsen eristämässä aikuinen estää lapselta tavanomaisia sosiaalisia

kokemuksia ja ihmissuhteita. Terrorisointi kattaa käyttäytymisen, jossa lasta pelotellaan ja saadaan tämä uskomaan vääristyneitä kuvia maailmasta. Lapsen huomiotta jättämiseksi luokitellaan muun muassa emotionaalisen kasvun tukahduttaminen. (Garbarino, Guttman & Seeley 1986 Scannapieco & Connell-Carrick 2005, 17 muk.)

3.2 Lapsen kaltoinkohtelun seuraukset ja siihen puuttuminen

Lapseen kohdistuva väkivalta vaikuttaa lapsen fyysiseen, psyykkiseen, sosiaaliseen ja kognitiiviseen kehitykseen. Kaikenlainen kaltoinkohtelu on riski lapsen kehitykselle, mutta erityisen haitallisena kaltoinkohtelu ja lapsen satuttaminen nähdään aikuiselta, jonka kuuluisi ensisijaisesti tarjota lapselle turvaa, hoivaa ja rakkautta. (Keisala ym. 2016, 14.) Lapsen kokeman kaltoinkohtelun vaikutuksia kasvuun ja kehitykseen on lähes mahdotonta määritellä suoraviivaisesti. Ensinnäkin kaltoinkohtelun muoto ja kesto ovat avainasemassa siinä, millaisia seurauksia kaltoinkohtelusta aiheutuu lapselle. Näiden lisäksi lapsen yksilölliset tekijät ja ympäristö vaikuttavat merkittävästi siihen, miten kaltoinkohtelun vaikutukset näkyvät lapsen persoonallisuuden kehityksessä sekä käyttäytymisessä. Yksilöllisenä tekijänä tulee huomioida esimerkiksi lapsen ikä, sillä eri ikävaiheisiin kuuluu kyseisen kehitysvaiheen kehitystehtäviä. Lapsen kokema kaltoinkohtelu vaarantaa erityisesti juuri sen hetkisen kehitystehtävän kehittymistä. (Ellonen 2012, 29.)

Lapsen jatkuva emotionaalinen kaltoinkohtelu on erittäin vakava uhka lapsen kehitykselle. Muihin kaltoinkohtelun muotoihin verrattuna, sen onkin todettu vaikuttavan pysyvämmiin ja syvemmiin lapsen kasvuun ja kehitykseen. (Sosiaali- ja terveysministeriö 2010, 35.) Lastaan henkisesti laiminlyövä aikuinen aiheuttaa lapselle usein ahdistuksen, pelon, arvottomuuden ja häpeän tunteita, jotka vaikuttavat lapsen käyttäytymiseen sekä vaarantavat emotionaalista, sosiaalista ja kognitiivista kehitystä. (Keisala ym. 2016, 14.) Aivokuvantamisen avulla on pystytty todistamaan kaltoinkohtelun pysyviä haitallisia vaikutuksia lapsen kehitykseen. Lyhytaikainen ja ohimenevä stressi on niin aikuisille kuin lapsille normaalia ja kehitykseen kuuluvaa. Kaltoinkohtelun ja väkivallan kokeminen aiheuttavat kuitenkin lapselle usein pitkäaikaista ja täten haitallista altistumista stressille. Pitkään jatkunut stressitila muuttaa lapsen aivojen rakenteita ja voi aiheuttaa pysyviä muutoksia etenkin keskushermostoon. Aivojen rakenteiden muutokset vaikuttavat muun muassa lapsen tunnetilan, toiminnan ja vireystilan säätelyssä. Tämä saattaa ilmetä esimerkiksi lapsen rauhattomana käytöksenä. Stressin on todettu vaikuttavan haitallisesti myös muistamiseen, oppimiseen, keskittymiseen, sekä altistavan ylitarkkaavaisuus ja -aktiivisuushäiriöille. Edellä mainittujen lisäksi väkivallan uhreina

olleilla lapsilla on todettu tilastollista heikkoutta älykkyydessä. (Healey 2018, 19–20; Keisala ym. 2016, 15; Timonen 2014, 4.)

Väkivaltaisessa ympäristössä lapsi keskittyy pelon tunteeseen ja suojautumiseen. Tällainen ympäristö voi muovautua lapselle normaaliksi ympäristöksi, jos lapsi ei ole saanut riittävästi mahdollisuuksia myönteisten tunteiden kokemiselle. (Timonen 2014, 5.) Lapsella on usein hämärtynyt kyky ymmärtää, mikä käytös on oikein ja mikä väärin. Kaltoinkohdellulla lapsella ei ole välttämättä myöskään muuten tarvittavia keinoja avun hakemiseen. (MLL, 2017; Timonen 2014, 4.) Epävakaa ympäristö voi estää lapsen normaalin kiintymisen muihin ihmisiin ja johtaa tunne-elämän haasteisiin, sekä sosiaalisten taitojen puutteeseen. Näistä aiheutuvien ongelmien on nähty voivan olla pitkäkestoisia ja vaikuttavan myöhemmässä elämässä esimerkiksi uhrin mielenterveys- ja päihdeongelmiin sekä rikolliseen käyttäytymiseen. (Timonen 2014, 5.)

On mahdotonta määritellä tarkasti mikä johtaa siihen, että lasta kaltoinkohdellaan. Kaltoinkohtelu voi olla seurausta lukuisista eri tekijöistä ja niiden samanaikaisuudesta. On kuitenkin tunnistettu tekijöitä, jotka mahdollisesti johtavat siihen, että henkilö päätyy kaltoinkohtelemaan lastaan. Merkittävänä riskinä esille voidaan nostaa esimerkiksi lapsen vanhempien psyykkiset ongelmat, päihteiden käyttö tai vanhemman kokema menetys. Usein ongelmat ovat kasautuvia ja onkin yleistä, että perheissä, joissa lapsia kaltoinkohdellaan, esiintyy monia eri riskitekijöitä. Edellä mainittujen lisäksi perheissä on nähty esiintyvän muun muassa työttömyyttä, syrjäytymistä, kommunikaatio-ongelmia, köyhyyttä, lapsena koettua väkivaltaa ja yksinäisyyttä. (Healey 2018, 11; Söderholm 2004, 12–13.) Vanhemman rooli turvata lapsen kasvu ja kehitys voidaan nähdä olevan vaativammassa asemassa silloin, kun lapsi tarvitsee erityistä huolenpitoa, empatiaa ja herkkyyttä vanhemmiltansa. Lapsella voi esiintyä erilaisia erityispiirteitä kuten kehitysvammoja, käytöshäiriöitä tai sairauksia, joiden takia lapsi tarvitsee erityistä huolenpitoa. Erityispiirteet voivat myös haastaa lapsen ja vanhemman välistä vuorovaikutusta. (Söderholm 2004, 12–13.)

Kaltoinkohtelun tunnistaminen ja siihen puuttuminen voi olla haastavaa. Aiheen herkkyyks, perheen yksityisyys, puheeksi ottamisen vaikeus ja moniammatillisen yhteistyön tehottomuus, sekä koulutuksen puute vaikeuttavat kaltoinkohteluun puuttumista. Ammattilaisten tulisi tietää lapsen, vanhempiin ja perheeseen liittyviä riskitekijöitä ja osata arvioida niiden yhteyttä kaltoinkohteluun. Kaltoinkohtelun fyysisten merkkien ja muiden oireiden tietäminen edistää kaltoinkohtelun tunnistamista ja siihen puuttumista. Lapsen fyysisen pahoinpitelyn tunnusmerkkejä ovat esimerkiksi vamman sijainnin ja vakavuuden ristiriita tapahtumakuvaukseen, lapsen nuori ikä, oireiden

epätarkkuus, hoitoon hakeutumisen viive sekä vanhempien vähättelevä suhtautuminen. (Hoitotyön tutkimussäätiö 2015, 3, 16.) Emotionaalisen kaltoinkohtelun havaitseminen on usein ammattilaisillekin haastavaa, sillä oireet voivat olla niin monimuotoisia ja vaikeasti nähtävissä (Sosiaali- ja terveysministeriö 2010, 36). Kaltoinkohtelu ei välttämättä aiheuta hälyttäviä merkkejä tai oireita lapsessa ja tämä voi johtaa siihen, ettei kukaan aikuinen osaa puuttua tilanteeseen riittävän varhain (Söderholm 2004, 12).

Lapsen oikeus turvalliseen ja väkivallattomaan elämään on turvattu Yhdistyneiden Kansakuntien lasten oikeuksien sopimuksessa ja Euroopan neuvoston yleissopimuksessa (THL 2020b). Sopimuksen allekirjoittaneiden valtioiden tehtävänä on tukea kaltoinkohtelun kohteeksi joutuneita lapsia edistämällä heidän terveyttään, ihmisarvoa ja itsekunnioitusta. Suomessa on lastensuojelulaki, minkä tarkoituksena on turvata lapselle oikeus turvalliseen kasvuympäristöön, myönteiset ja läheiset ihmissuhteet, tasapainoinen ja monipuolinen kehitys sekä erityinen suojelu. Ensisijaisesti lapsen vanhemmilla ja muilla huoltajilla on velvollisuus ja vastuu turvata edellä mainitut asiat lapselle. Lapsen kaltoinkohteluksi lasketaan kaikki sellaiset tilanteet, joissa yhteiskunta tai yhteisö jättää tekemättä jotain, mikä vahingoittaa lapsen turvallista kehitystä ja kasvua. Tilanteessa, jossa vanhemmat tai muut huoltajat eivät pysty tarjoamaan lapselle turvallista ja kehitystä tukevaa kasvuympäristöä tai lapsi itse käyttäytymisellään vaarantaa kehitystään, on lastensuojelulla ja muilla viranomaistoimijoilla velvollisuus puuttua tilanteeseen. (Söderholm ym. 2004, 5, 13; Lastensuojelulaki 417/2007, 1§, 2§, 27§.)

4. KOULUKIUSAAMINEN

Tässä osiossa määrittelen ensin koulukiusaamisen käsitettä. Tämän jälkeen avaan koulukiusaamisen seurauksia ja siitä aiheutuvaa oirehdintaa. Sivuan myös koulun ja sosiaalityön velvollisuutta arvioida koulun turvallisuutta lapselle sekä mahdollisuuksia puuttua koulukiusaamiseen.

4.1 Koulukiusaamisen määritelmä

Lapsella ei ole oikeutta valita, haluaako suorittaa peruskoulun vai ei, sillä Suomessa vakituisesti asuvilla lapsilla on oppivelvollisuus. Tämä tarkoittaa sitä, että lukuun ottamatta erityisestä syystä myönnettyä vapautusta, lapsen tulee osallistua laissa säädettyyn opetukseen sinä vuonna, kun täyttää seitsemän vuotta. Lain nojalla lapsella on myös oikeus turvalliseen oppimisympäristöön, jotta kaikilla lapsilla olisi mahdollisuus suorittaa oppivelvollisuus ilman häirintää, kiusaamista tai väkivaltaa.

(Perusopetuslaki 1998/628, 25§, 29§, 35§.) Tästä huolimatta koulukiusaaminen on maailmanlaajuinen ilmiö: kiusaamista tapahtuu kouluympäristöissä ympäri maailmaa. Tutkimusten mukaan Suomen peruskouluissa toistuvaa kiusaamista tapahtuu noin yhdelle kymmenestä (MLL 2019a). Dan Olweusin määritelmä kiusaamisesta on hyväksytty laajasti tutkimuspiireissä, mikä on yhtenäistänyt kiusaamisen käsitettä kansainvälisesti (Macklem 2003, 1–2). Yleisesti kiusaaminen voidaan määritellä tilanteeksi, jossa henkilö on alttiina toistuvasti tai pitkään muiden tahallisille negatiivisille ja vihamielisille teoille. Kiusaamistilanteessa kiusaajan ja uhrin suhde on epätasapainoinen. Kiusaaja on jollain lailla uhrin vahvemmassa asemassa, esimerkiksi fyysisten ominaisuuksien, ihmismäärän, iän tai muun tekijän perusteella. (Esim. Hamarus 2006, 47–53; Salmivalli 2003, 10–11; Olweus 1992, 14–15.)

Kiusaaminen voidaan jakaa suoraan- ja epäsuoraan kiusaamiseen. Fyysinen kiusaaminen kuten lyöminen, töniminen ja potkinen sekä sanallinen kiusaaminen kuten haukkuminen, uhkailu ja nimittely luokitellaan suoraksi kiusaamiseksi. Negatiivisiksi teoiksi lasketaan myös sanattomat tilanteet, jossa yksilö esimerkiksi suljetaan ryhmän ulkopuolelle tai hänestä puhutaan selän takana pahaa. Tätä kutsutaan epäsuoraksi kiusaamiseksi. (Esim. Hamarus 2006, 47–53; Salmivalli 2003, 10–11; Olweus 1992, 14–15.) Kiusaaminen voidaan jakaa myös fyysiseen, henkiseen, sosiaaliseen ja nettikiusaamiseen. Fyysinen kiusaaminen on kaikkea fyysistä väkivaltaa, henkinen kiusaaminen taas tapahtuu sanoin ja elein. Suuri osa kiusaamisesta on henkistä epäsuoraa kiusaamista. Tällöin uhrille käännetään esimerkiksi selkä, häntä kohdellaan kuin ilmaa, hänelle huokaillaan tai muuta vastaavaa. Sosiaalisella kiusaamisella pyritään vaikuttamaan kiusatun vuorovaikutus- ja ystävyysuhteisiin. Kiusaamiseen kuuluu usein yritys eristää kiusattu oppilas sosiaalisesta kanssakäymisestä jättämällä hänet yksin. (Hamarus 2012, 38; Hamarus 2008, 45–46.) Teknologian kehittyessä kiusaaminen on levinnyt myös nettikiusaamiseksi. Nettikiusaaminen kattaa kaiken tahallisen pahan mielen aiheuttamisen, uhkailun, toisen tietojen levittämisen ynnä muun vastaavan toiminnan tapahtumisen jonkin digitaalisen välineen kautta. Nettikiusaamisen voidaan nähdä eroavan tavallisesta kiusaamisesta sen helppouden ja nopeuden takia. Helppoa nettikiusaamisesta tekee se, että sinne pääsy on vaivatonta, netissä voi esiintyä anonyymisti ja kiusaaminen on mahdollista paikasta riippumatta. (MLL 2020; Hamarus 2012, 39.)

Kuka tahansa voi joutua kiusaamisen uhriksi, sillä kiusaajat voivat keksiä kiusaamiselle mitä tahansa syytä. Usein kiusaamisessa onkin kysymys kiusaajan vallan tavoittelusta eikä kiusatun ominaisuuksista. Kiusaaja voi yrittää hankkia vallan kautta esimerkiksi huomiota, ystäviä, suosiota tai tiettyä asemaa. Kiusaamisen voi laukaista myös kiusaajan kateus uhrin kohtaan, epävarmuus,

itsetunto-ongelmat tai ymmärtämättömyys ihmisten erilaisuudesta. (Hamarus 2012, 44; Lämsä 2009, 60; Hamarus 2008, 13.) Yleensä kiusaaja toimii muiden henkilöiden kanssa. Muut jäsenet eivät välttämättä aktiivisesti aloita kiusaamista, mutta tukevat kiusaajaa seuraamalla tilannetta vierestä. Tätä roolia voidaan kutsua passiiviseksi kiusaajaksi. (Olweus 1992, 36.) Yleensä pelko pitää kiusaajaryhmää yllä, sillä pelätään, että kiusattua puolustamalla voi itse joutua uhriksi. Kiusaaminen voi tällöin olla keino hankkia itselle yhteisön tunnustusta ja olla osana ryhmää. (Hamarus 2012, 43.) On myös mahdollista, että aiemmin kiusaamisen uhrina ollut henkilö ajautuu myöhemmin itse kiusaamaan muita. Jos lapsi on esimerkiksi joutunut kerran hylätyksi kiusaamisen takia, voi se toimia laukaisevana tekijänä kiusaajaksi ryhtymiselle. Lapsi voi pelätä sitä, että hän joutuu uudestaan uhriksi, joten ajautuu siksi kiusaamaan muita. (Macklem 2003, 76.)

Kiusaamisen ilmiö on moniselitteinen ja on mahdotonta määritellä yksittäisiä syitä, mitkä sitä selittäisivät. On kuitenkin mahdollista tunnistaa erilaisia riskitekijöitä, joilla on todettu olevan yhteys kiusaamiseen. (Baldry & Farrington 2005, 263–264.) On todettu, että verrattuna muihin oppilaisiin kiusaajat ovat usein impulsiivisempia ja heillä on voimakkaampi dominoinnin tarve sekä vähemmän empatiaa muita ihmisiä kohtaan. Kiusaajaa kuvataan usein myös luonteenpiirteiltään aggressiiviseksi. Nämä luonteenpiirteet altistavat myöhemmin elämässä sääntöjä rikkovalle käytökselle esimerkiksi rikollisuuteen ja päihteiden väärinkäyttöön. (Olweus 1992, 35–36.)

4.2 Koulukiusaamisen seuraukset ja siihen puuttuminen

Koulukiusaaminen uhkaa lapsen ja nuoren hyvinvointia sekä vertaissuhteita, oli sitten joutunut uhriksi tai kiusannut itse muita. Väkivalta ja kiusaaminen jättävät aina jälkiä lapseen tai nuoreen, oli kyse mistä tahansa kiusaamisen muodosta. Kiusaaminen on uhka yksilön kokonaisvaltaiselle hyvinvoinnille sekä kehitykselle. Vaurioihin vaikuttaa muun muassa kiusaamisen luonne, kesto sekä avun saanti. Erityisen traumaattista kiusaamiskokemuksista tekee usein se, että tilanne on pitkäkestoinen elämänvaihe. (Lämsä 2009, 70; Salmivalli 2003, 19–20.) Salmivalli (2003) on kuvannut kiusaamisen vaikutuksen kokonaisvaltaisuutta koulun sosiaalisessa elämässä. *”Kiusaamisen uhriksi joutuminen voi johtaa kokonaisvaltaiseen ihmisarvon menetykseen vertaisryhmässä.”* Tämä johtuu siitä, että usein moni ihminen seuraa kiusaamista vierestä ja hyväksyy sen hiljaisesti, vaikka olisikin kiusaamista vastaan. (Salmivalli 2003, 19–20.)

Kiusaaminen aiheuttaa usein henkisiä sekä fyysisiä oireita. Oireet voivat vaihdella lyhytaikaisista loppuelämän kestäviin. Oireita ja seurauksia voivat olla esimerkiksi masentuneisuus, yksinäisyys,

itsetunnon menetys, univaikeudet ja ahdistuneisuus. Kiusaaminen luo turvattomuuden tunnetta, mikä voi aiheuttaa lapselle vaikeuksia kiinnittyä vertaisyhteisöönsä. Uhriksi joutunut voi kokea itsensä ulkopuoliseksi sekä tuntea pelkoa ja epäluottamusta muita ihmisiä kohtaan, mikä tekee ihmisiin tutustumisesta ja suhteiden luomisesta haastavaa. Näitä samoja oireita on tunnistettu niin uhreilta kuin kiusaajiltakin. Luokkayhteisöön kuulumattomuuden tunne lisää riskiä tehdä itsetuhoisia tekoja tai toimia tuhoisasti omaa yhteisöään kohtaan. (Pörhölä 2008, 20–23.) Kiusaaminen vaikuttaa myös ilmiselvästi oppimiseen. Pelon ja jännityksen ilmapiirissä oppiminen, sekä luovuus on haastavaa, ellei mahdotonta. Kiusaaminen voi myös johtaa siihen, ettei uhri mene ollenkaan kouluun ja jää sen vuoksi jälkeen opinnoista. (Hamarus 2008, 76.)

Oppilailta tulisi olla tiedossa luotettavia ammattilaisia, joihin voi olla yhteydessä kiusaamista havaittaessa tai sitä itse kokiessa. Koulukuraattorin tehtävänä on auttaa oppilaita sekä vanhempia sosiaalityön keinoin. Oppilas, vanhempi tai opettaja voi olla yhteydessä kuraattoriin ja saada apua niin kouluun liittyvissä asioissa kuin myös perheen sisäisissä asioissa. Tarvittaessa kuraattori voi tehdä yhteistyötä myös lastensuojelun, perheneuvolan ja terveydenhuollon kanssa. (Helsingin kaupungin sosiaali- ja terveystalvet 2020.)

Oppilaiden vanhemmat tulee ottaa mukaan kiusaamisen ja väkivallan ehkäisyyn, sillä se on merkittävä osa tilanteiden ratkaisua. Koulun tulee myös tukea vanhemmuutta tarjoamalla vanhemmille keinoja puuttua epäasialliseen käytökseen. (Vanhempainliitto 2020.) Turvallisuutta rikkovaa käytöstä huomattaessa, koulun henkilökunnan tulee ilmoittaa siitä tähän syyllistyneen ja kohteeksi joutuneen henkilön huoltajalle tai muulle edustajalle (Perusopetuslaki 1998/628, 29§). Tämän lisäksi kaikissa kouluissa tulee olla suunnitelma, millä suojataan lapsia turvallisuutta rikkovalta käytökseltä ja millä häirintään tulee puuttua (MLL 2019b). Jokaisen koulun henkilökunnalla on velvollisuus huolehtia, että pitkittyneet kiusaamistilanteet ratkaistaan. Jonkun tulee ottaa tilanteesta vastuu ja suunnitella tarvittavien yhteistyötahojen kanssa jatkotoimenpiteitä. Pitkittyneet kiusaamistilanteet vaativat monialaista yhteistyötä, sillä se mahdollistaa laajemman kokonaisuuden näkemisen ja tarvittavan tuen tarjoamisen. Kiusaamistapauksissa voi olla esimerkiksi tarpeen sovittaa yhteen niin poliisin, lastensuojelun kuin nuorisotyönkin interventioita. Kokonaisuuden hallinta sisältää niin yksilöllisten, perhekohtaisten, kuin ryhmään ja koko kouluyhteisöön vaikuttavien tekijöiden huomioimista moniammatillisesti. (Vanhempainliitto 2020; Nuorisotutkimusseura 2018.)

Lastensuojelulain mukaan opetuksen tai koulutuksen järjestäjällä on ilmoitusvelvollisuus, mikäli tietoon tulee olosuhteet, jotka voivat vaarantaa lapsen kehitystä. Ilmoituksen tullessa lastensuojeluun, tulee sosiaalityöntekijän selvittää lastensuojelutarve. Lastensuojelun keskeisenä periaatteena on edistää lapsen suotuisaa kehitystä ja hyvinvointia, minkä takia tulee arvioida, miten eri ratkaisut turvaavat lapselle muun muassa henkisen ja ruumiillisen koskemattomuuden sekä turvallisen koulutuksen ja tasapainoisen kehityksen. (Lastensuojelulaki 417/2007, 4§, 25§.) Eduskunta on hyväksynyt lakialoitteen, jonka perusteella rikoslakiin lisättäisiin pykälä koulukiusaamisesta. Lain voimaantulopäivä ei kuitenkaan ole vielä selvillä. (Eduskunta 2019.) Kuitenkin tälläkin hetkellä lakipykälää voidaan soveltaa koulukiusaamistapauksiin. Esimerkiksi silloin, kun kiusaaminen täyttää kunnianloukkauksen, laittoman uhkauksen tai pahoinpitelyyn liittyviä lakipykälä. (MLL 2019b.)

Kiusaamistilanteet ovat usein monisyisiä ja sisältävät paljon tulkintojen ristiriitoja. Tästä syystä kiusaamiseen puuttuminen tai sen tunnistaminen on usein vaikeaa. On myös tavallista, että koulukiusaamiseen puuttumista haastaa koulun ja kodin välinen luottamuksenpuute sekä epäselvyydet viranomaisten yhteistyössä. Myös kiusaajalla ja uhrilla voi olla hyvin eriävät näkemykset siitä, mitä on tapahtunut. (Nuorisotutkimusseura 2018.)

5. TUTKIMUKSEN TAVOITE, MENETELMÄT JA AINEISTO

5.1 Katsaus tutkimusmenetelmään

Tutkimusmenetelmänä käytän laadullista review -tutkimusta, joka perustuu aiempaan tutkimuskirjallisuuteen. Tutkielman ei ole tarkoitus olla kaiken kattava, vaan luoda yleiskatsaus aihepiiriin ja tiivistää aihetta aineistojen pohjalta. (Kallio 2006, 18, 21.) Pysin nostamaan aineistoista esille kaikista oleellimmat asiat aiheeseeni ja tutkimuskysymyksiini liittyen. Omaan empiriistä aineistoa tässä tutkielmassa ei ole, vaan analysoin aihetta aiempien tutkimuksien ja julkaisujen valossa. Aiheeseeni liittyvien suomalaisten tutkimuksien löytäminen oli melko haastavaa, joten tässä tutkielmassa tiivistän kansainvälisiä tutkimuksia aiheesta. Olen analysoinut aineistoista merkityksellisiä havaintoja, joita voisi jatkossa soveltaa siihen, että olisi mahdollista puuttua koulukiusaamisen perimmäisiin syihin paremmin ja täten ennaltaehkäistä kiusaamista.

5.2 Tutkimuskysymykset ja tutkimuksen tavoite

Tutkielmani tarkastelee lapsen kotona kokeman kaltoinkohtelun yhteyttä joutua osaksi koulukiusaamista, joko kiusaajana, uhrina tai kumpanakin. Kiinnostukseni kohteena on ensinnäkin,

millainen vanhemmuus ja perhe-elämä lisäävät lapsen riskiä joutua osaksi koulukiusaamista – ja toisaalta, mitkä tekijät suojaavat tältä. Kirjallisuuskatsauksella aiheesta pyrin luomaan yhteenvedon tuloksista, jotka vastaavat tutkimuskysymyksiini.

Tutkimuskysymykseni muodostuivat seuraavat:

- 1. Mitkä vanhemmuuteen liittyvät tekijät altistavat kaltoinkohdeltua lasta koulukiusaamiselle joko kiusaajana, uhrina tai kiusaaja-uhrina?**
- 2. Millainen vanhemmuus tukee lapsen sosiaalista sopeutumista?**

Tehdessäni sisällönanalyysiä, huomasin monien tutkimusten keskittyvän altistaviin ja suojaaviin tekijöihin. Tästä syystä ensimmäinen tutkimuskysymykseni käsittelee kiusaamiselle altistavia asioita, joihin lapsen kaltoinkohtelun nähtiin vaikuttavan. Altistavien tekijöiden lisäksi tutkimuksista tuli ilmi tekijöitä, jotka vanhemman käytöksessä suojasivat ja tukivat lapsen sosiaalista sopeutumista ja täten ennaltaehkäisivät koulukiusaamiseen osalliseksi joutumista. Toinen tutkimuskysymykseni käsittelee aihetta tästä näkökulmasta.

5.3 Aineiston haku

Aineiston hakuprosessin aloitin syksyllä 2020. Alusta alkaen halusin, että tutkielmani pääkäsitteenä olisi lapsen kokema kaltoinkohtelu. Pohdin, rajaisinko aihetta esimerkiksi kaltoinkohtelun ylisukupolvisuuteen tai kaltoinkohtelun aiheuttamiin psyykkisiin seurauksiin. Koska aiheen rajaus ei ollut minulle vielä selkeää, päätin aloittaa hakuprosessin laajoilla hakulausekkeilla. Aloitin tiedonhaun hakemalla tietoa lapsen kaltoinkohtelun ylisukupolvisuudesta ja kaltoinkohtelun vaikutuksista lapsen psyykkiseen hyvinvointiin. Hain tietoa muun muassa tietokannoista nimeltään Andor, Pro Quest ja Google Scholar. Hakusanoina käytin esimerkiksi sanoja ”*child*”, ”*maltreatment*” ja ”*intergenerational*”. Tuloksia tuli runsaasti, joten aloin kahlaamaan niitä läpi hakulausekkeita muunnellen ja etsien mielenkiintoisia näkökulmia aiheeseen liittyen.

Päädyin lukemaan tutkimuksia, jotka kertoivat sosiaalisesta perimästä ja siitä, miten kaltoinkohtelu voi vaikuttaa lapsen käyttäytymiseen. Mietin kontekstia mihin haluaisin rajata lapsen käyttäytymisen, koska tuollaisenaan aihe olisi ollut liian laaja. Huomasin, että monessa tutkimuksessa käsiteltiin sitä, miten muun muassa aggressiivisuus ja lapsen käytösongelmat olivat sosiaalisesti periytyneet lapsen vanhemmilta lapselle. Aloin pohtimaan, miten suuri vaikutus lapsen kohtelulla on lapsen käyttäytymiseen vertaistensa kanssa. Usein lapsen vertaissuhteet ovat sidoksissa kouluympäristöön,

sillä lapsi viettää siellä suuren osan ajastaan. Jos lapsi käyttäytyy esimerkiksi aggressiivisesti, tulee se todennäköisesti ilmi jossain muodossa myös kouluympäristössä. Tästä syystä päätin yhdistää kaltoinkohtelun koulukiusaamiseen ilmiöön.

Henkilökohtaisesti pidän koulukiusaamista hyvin valitettavana ilmiönä, mutta mielenkiintoisena aiheena tutkia. Koulukiusaaminen jättää yksilöön usein vakavia psyykkisiä tai fyysisiä seurauksia. Lisäksi koen koulukiusaamiseen puuttumisen ja sen ennaltaehkäisyn olevan ympäri maailmaa vielä puutteellista. Tämän voi päätellä siitä, että kiusaamista tapahtuu yhä paljon ja sen on nähty johtavan osaltaan niinkin vakaviin seurauksiin kuin esimerkiksi kouluampumistapaukset.

Aiheeni alkoi muodostua melko selkeäksi tässä vaiheessa, joten aloitin etsimään tutkimuksia ja artikkeleita kaltoinkohtelua kokeneen lapsen riskistä joutua osaksi koulukiusaamista, joko kiusaajana, uhrina tai kumpanakin näistä. Hakusanoina käytin muun muassa sanoja “*school bullying*”, “*parenting*”, “*child maltreatment*” ja “*social learning*”. Hyödynsin sanoja OR, AND ja NOT sekä * -merkkiä rajatakseni hakutuloksia. Käytin pääasiassa vain englanninkielisiä hakusanoja, sillä suomenkielisiä julkaisuja aiheesta löytyi todella niukasti.

Aloin seuloa julkaisua läpi otsikkojen ja tiivistelmien perusteella. Osuvimmista julkaisuista kävin läpi myös lähdeluettelon, josta sain poimittua lisää aiheeseeni sopivia julkaisuja. Päätin rajata aineistot englanninkielisiin kansainvälisiin artikkeleihin, koska niistä löytyi enemmän aiheen kannalta relevantteja tutkimuksia. Mielenkiintoisia aihetta käsitteleviä tutkimuksia oli julkaistu jo ennen vuotta 2000, mutta halusin rajata aineistot ajankohtaisuuden vuoksi vuoden 2000 jälkeen julkaistuihin. Aineistoista valitsin ainoastaan sellaisia, jotka olivat kokonaan saatavilla verkossa sekä vertaisarvioituja. Halusin valita aineistoja, jotka olivat toteutettu erilaisin menetelmin, eri ympäristöissä ja eri maissa. Lopulta tutkielman aineistoksi kasaantui yhteensä 14 vertaisarvioitua artikkelia. Pääasiassa tutkimuksiin oli osallistunut ylä- ja ala-asteikäiset opiskelijat (7–15-vuotiaat), mutta muutamassa tutkimuksessa mukana oli myös hieman vanhempia opiskelijoita 19 ikävuoteen asti. Osassa tutkimuksissa oli lapsien lisäksi tutkittu heidän vanhempiaan, sekä opettajia.

(Taulukko 2) Sisäänotto- ja poissulkukriteerejä, joiden kautta valikoin tutkimusaineistoni.

Sisäänottokriteerit	Poissulkukriteerit
Tutkimus vastaa tutkimuskysymyksiin	Tutkimus ei vastaa tutkimuskysymyksiin
Vertaisarvioitu tieteellinen artikkeli	Muu kuin vertaisarvioitu tieteellinen artikkeli
Koko teksti saatavilla ilmaiseksi	Teksti maksullinen tai saatavilla vain osittain

Kansainvälinen englanninkielinen artikkeli	Muut kuin englanninkieliset kansainväliset artikkelit
Aineisto kirjoitettu vuoden 2000 jälkeen	Aineisto kirjoitettu ennen 2000 lukua

5.4 Aineiston analyysi

Aineistojen analyysimenetelmänä käytin sisällönanalyysia ja teemoittelua. Sisällönanalyysi on laadullisten tutkimuksien perusanalyysimenetelmä, jota voidaan käyttää kirjoitettujen, kuultujen sekä nähtyjen sisältöjen analysoimiseen. Sisällönanalyysia ei ohjaa tietty teoriapohja, vaikka siihen voidaanakin soveltaa teoreettista näkökulmaa. Tarkoituksena on päättää aineiston kiinnostavimmat asiat, jotka ohjaavat analyysin tekoa. Aineistoja käydään läpi merkiten ylös kiinnostuksen kohteena olevat asiat, jotka joko luokitellaan, teemoitellaan tai tyypitellään. Tämä selkeyttää lopullisen sisällönanalyysin tekoa. (Tuomi & Sarajärvi 2018.)

Näistä kolmesta analyysitavasta tutkielmaani sopi parhaiten teemoittelu. Teemoittelussa kyse on aineiston ryhmittelystä eri aihepiirien ja niihin liittyvien näkemyksien mukaan (Tuomi & Sarajärvi 2018). Aloitin aineiston analyysin lukemalla aineistoja ja kirjaamalla ylös niiden päätuloksia. (ks. Taulukko 2). Päätuloksien avulla aloin jaottelemaan aineistojen tuloksia teemoittain eri ryhmiin. Aihetta oli aineistoissa käsitelty muun muassa erilaisten teorioiden kautta: kiintymyssuhdeteoria, sosiaalisen oppimisen teoria, elämäntulkuteoria ja väkivaltateoria. Lähes kaikkia aineistojani yhdisti se, että niissä oli luokiteltu vanhemmuutta eri vanhemmuustyyliin ja tutkittu näiden vanhemmuustyylien vaikutusta lapseen – erityisesti koulukiusaamisen tai uhriksi joutumisen näkökulmasta. Useissa tutkimuksissa tuloksia oli jaoteltu suojaaviin ja altistaviin tekijöihin. Teemoittelemani ryhmien aiheina olivat muun muassa altistavat ja suojaavat tekijät, kiusaajaksi tai kiusaaja-uhriksi ajautuminen sekä uhriksi joutuminen. Teemoittelu selkeytti huomaamaan, mistä löytyi minkäkin verran tietoa ja mitä yhtäläisyyksiä sekä eroavaisuuksia tuloksissa oli havaittavissa. Tämän jälkeen aloitin teemojen sisältöjen varsinaisen analysoimisen lukemalla aineistoja useaan kertaan ja kirjoittaen niistä samalla ylös huomioita.

Analyysia tehdessä kiinnitin huomiota tutkimusetiikkaan. Tutkielmani käsittelee vaikeita ja herkkiä aiheita, joten olen pyrkinyt kirjoittamaan niistä sensitiivisesti. Kirjallisuuskatsauksessa tulkitaan jo valmiiksi tulkittuja ja tehtyjä aineistoja, joten väärintulkinnan mahdollisuutta ei voida poissulkea. Aiheeni on hyvin moniulotteinen, joten analyysia tehdessä on pitänyt varoa yksinkertaistamasta yhteyksiä liikaa. Olen kuitenkin huomionut tämän ja tuonut aiheiden moniulotteisuuden useaan otteeseen tässä tutkielmassa esille. Analyysia tehdessä olen pyrkinyt välttämään omien tulkintojen ja

oletuksien muodostamista, ja olenkin tässä tutkielmassa perustanut väitteet ja tulokset luotettaviin lähteisiin. Olen merkinnyt lähteet asianmukaisesti, kirjoittanut käyttämästäni menetelmistä todenmukaisesti sekä raportoinut tuloksia mahdollisimman huolellisesti.

6. ANKARA JA EPÄJOHDONMUKAINEN VANHEMMUUS ALTISTAVANA TEKIJÄNÄ

Aineistoissa oli luokiteltu tekijöitä, jotka lisäävät lapsen riskiä joutua osaksi koulukiusaamista. Tässä osiossa määrittelen ensin vanhemmuutta, jonka nähtiin aiheuttavan kiusaamiselle altistavia seurauksia. Sen jälkeen avaan tekijöitä, jotka yhdistettiin erityisesti kiusaajaksi tai kiusaaja-uhriksi ajautumiseen (Kuvio 1). Kappaleen lopussa kerron tuloksia uhriksi joutumisen näkökulmasta (Kuvio 2).

Ankara ja epäjohtonmukainen vanhemmuus. Aineistoissa lapsen kaltoinkohtelua oli määritelty melko yhtenevin tavoin ankaran ja epäjohtonmukaisen vanhemmuuden kautta. Yleisimmin tällaista vanhemmuutta kutsuttiin autoritaariseksi vanhemmuudeksi (Authoritarian parenting). Autoritaaristen vanhempien käytökselle tyypillistä oli, että vanhemmat eivät vastanneet riittävästi lapsen tarpeisiin, mutta olivat silti lapsiaan kohtaan normaalia vaativampia. Tällaista vanhemmuutta kuvailtiin tiukkojen sääntöjen, välinpitämättömyyden, sekä lämmön- ja kiintymyksen puutteen kautta. Vanhempien valvonta lapsiaan kohtaan saattoi olla hyvin vähäistä, mutta lapsia silti rankaistiin asioiden noudattamatta jättämisestä. Ankaraan ja epäjohtonmukaiseen vanhemmuuteen luokiteltiin myös kaikki lapseen kohdistuva fyysinen- ja psyykinen uhka, negatiiviset käskyt, vihaiset eleet, tunnekylmyys sekä kurinalaisuus. (Esim. Broll & Reynolds 2020; Baldry & Farrington 2005; Duncan 2004; Chang ym. 2003.)

6.1 Kiusaajan rooliin yhdistetyt tekijät

Lapsen aggressiivisuus. Ankaran vanhemmuuden todettiin altistavan lasta aggressiiviselle käytökselle. Ankaran vanhemmuuden vaikutus lapsen aggressiivisuuteen kuvailtiin tapahtuvan suorasti tai epäsuorasti. Kun vanhempi käytti lastaan kohtaan esimerkiksi fyysistä väkivaltaa ja lapsi jatkoi samaa käytösmallia vertaistensa kanssa, nähtiin vaikutuksen olevan suora. Tällöin oli siis kyse väkivaltaisen käytöksen mallioppimisesta vanhemmilta, mikä tuli esille monen tutkimuksen tuloksissa vastauksena lapsen vihamieliseen käytökseen. Epäsuoraksi altistavaksi tavaksi nähtiin käytös, jossa vanhempi kaltoinkohteli lastaan psyykkisesti ja tämä johti lapsen tunteiden säätely

ongelmiin ja tätä kautta aggressiiviseen käytökseen. Lapset, jotka kokivat useita eri kaltoinkohtelun muotoja, kiusasivat muita kaikista todennäköisimmin. (Esim. Wang ym. 2019; Georgiou 2008, 121–123; Duncan 2004; Chang ym. 2003, 601–602.) Baldry ja Farrington (2005) löysivät merkittävän positiivisen korrelaation vanhemman käytöksen ja lapsen aggressiivisuuden välillä, vaikkei kaltoinkohtelua kohdistettukaan suoraan lapseen. Perheet, joissa vanhemmilla oli paljon keskinäisiä konflikteja tai pahoja riitoja, altistivat myös lapsen väkivaltaiselle käytökselle. (Emt.)

Väkivaltaisuuden lisäksi vanhemman huonon reagoitakyvyn ja valvonnan nähtiin olevan yhteydessä lapsen aggressiivisuuteen. Vanhemman tehtävänä on pienestä pitäen opettaa lapselle, ettei toisia saa lyödä, eikä aggressiivinen käytös muita kohtaan ole sallittavaa. Lapset käyttäytyivät todennäköisemmin aggressiivisesti, jos perheessä vanhempien valvonta lapsen aggressiivista käytöstä kohtaan oli heikkoa, eikä siihen puututtu tarvittavalla tavalla lasta ohjeistamalla. Tällöin aggressiivinen käytös niin sanotusti sallittiin. (Esim. Georgiou 2008; Duncan 2004.) Tutkimuksissa tehdyistä kyselyistä ilmeni, miten kiusaajat kuvailivat perheitänsä ja kotiympäristöään. Lapset, jotka olivat arvioineet itse kiusaavansa muita, kuvasivat todennäköisimmin perheitänsä ristiriitaisiksi ja vähemmän yhtenäisiksi (Georgiou 2008). Lisäksi kuvailuista ilmeni, että vanhempien lapsiin kohdistama valvonta oli puutteellista. Tämä näkyi muun muassa siinä, ettei vanhemmat usein tienneet, missä lapset liikkuvat tai esiintyikö lapsen suhteissa kiusaamista. Lapsien mukaan perheissä ei ollut selkeitä sääntöjä ja yhdessä jaettu aika perheen kesken oli vähäistä. (Holt ym. 2009.) Lähes poikkeuksetta aineistoissa ilmeni kiusaajien kohdalla vanhempien vähäinen osallistuminen lapsen elämään, mikä kertoo siitä, että vanhemmilla ei välttämättä ollut tietoa, aikaa tai halua puuttua lapsen kiusaamiseen. (Esim. Suzet ym. 2013; Baldry & Farrington 2005.)

Georgiou (2008) kuvaili tutkimuksessaan, että riskissä ovat erityisesti lapset, jotka eivät saa vanhemmiltaan tarpeeksi rakkautta, rajoja ja kiinnostusta, mutta näiden sijaan saavat paljon vapautta. Nämä kuvailut olivat yleisiä lapsille, joiden vanhemmat luokiteltiin autoritaarisiksi. Vanhemmat eivät antaneet lapsille johdonmukaisia odotuksia ja vanhempien käytös oli välinpitämätöntä. Tästä huolimatta lapsia saatettiin rangaista väärin toimimisesta. Useassa tutkimuksessa lapsen aggressiivisuuden taustalla nähtiinkin olevan vanhempien ankarat ja epäjohdonmukaiset rangaistukset. (Esim. Broll & Reynolds 2020; Georgiou 2008; Baldry & Farrington 2005; Duncan 2004; Chang ym. 2003.) Georgiou (2008) nosti tutkimuksessaan erityisesti esille masentuneen vanhemman yhteyttä lapsen aggressiivisuuteen. Masennuksesta aiheutuva epävakaa mieliala saattoi johtaa lapsen kohdistuviin ankariin ja järjettömiin rangaistuksiin. Vanhemman masennus ei suoranaisesti johtanut lapsen kiusaamiseen tai aggressiivisuuteen, mutta päivittäinen vuorovaikutus

masentuneen vanhemman kanssa nähtiin riskitekijänä lapsen aggressiivisuudelle ja kiusaamiselle. (Emt.)

Ainakin yhdestä aineistosta löytyi tuloksia kaltoinkohtelun ja kiusaamisen positiivisen korrelaation lisäksi myös kiusaamisen vakavuuteen viittaavasta yhteydestä. Dussich ja Maekoya (2007) jaottelivat tutkimuksessaan kiusaamismenetelmiä niiden vakavuuden ja väkivaltaisuuden mukaan. Eri kiusaamismenetelmien käytössä näkyi merkittäviä eroja kotona kaltoinkohdeltujen ja ei-kaltoinkohdeltujen lapsien välillä. Kotona fyysistä kaltoinkohtelua kokeneet lapset olivat ylliedustettuja jokaisessa kiusaamismenetelmän mukaan luokitellussa ryhmässä. Kaikista selkeinten ero oli nähtävissä väkivaltaisimmassa kiusaamisryhmässä. Kiusaamismenetelmältään väkivaltaisimmaksi luokiteltuun ryhmään kuului huomattavasti enemmän lapsia, jotka olivat kokeneet kotona fyysistä kaltoinkohtelua kuin lapsia, jotka eivät olleet joutuneet kaltoinkohdelluiksi kotona. Väkivaltaisimpiin kiusaamismenetelmiin kuului muun muassa hakkaaminen ja potkiminen. (Emt.)

Puutteelliset taidot tunnistaa- ja säädellä tunteita. Lapsen kokeman kaltoinkohtelun todettiin olevan vakava riskitekijä emotionaalisten kykyjen kehittymiselle sekä itsesäätelytaidoille. Muun muassa kaltoinkohtelusta aiheutuva stressi ja ahdistus heikensivät lapsen mahdollisuutta oppia tunnetaitoja. Kaltoinkohdellut lapset eivät myöskään usein saaneet vanhemmiltaan tarvittavaa hoivaa ja lämpöä, joiden kautta heillä olisi ollut mahdollisuus oppia emotionaalisia taitoja. Näiden tekijöiden nähtiin johtavan muun muassa siihen, että lapsella oli heikot kyvyt tunnistaa, ymmärtää, säädellä ja sovittaa omia tunteitaan ympäröivään tilanteeseen. (Esim. Hong ym. 2012; Chang ym. 2003; Shields & Cicchetti 2001; Pollak 2000.) Myös Chang ja muut tutkijat (2003) painottivat tutkimuksessaan tunteiden säätelytaitoja välittävänä tekijänä kaltoinkohtelun ja kiusaamisen välillä. Jos lapsi ei hallinnut tärkeitä tunteiden säätelystrategioita esimerkiksi kykyä rauhoittaa itseään, nähtiin sen altistavan kiusaamiselle. (Emt.)

Yhdessä aineistossa oli tutkittu fyysisesti laiminlyötyjen ja pahoinpideltyjen lasten tunteiden tunnistus- ja säätelytaitoja verrattuna kontrolliryhmään, jossa lapset eivät olleet kokeneet fyysistä kaltoinkohtelua. Tuloksena voitiin todeta, että kaltoinkohtelua kokeneet lapset eivät tunnistanee erilaisia tunteita yhtä tarkasti kuin kontrolliryhmä. Merkittävää oli, että kaltoinkohtelua kokeneet lapset saattoivat nähdä vihaa ja surua myös neutraaleissa ja iloisissakin kasvoissa. Tutkimuksesta selvisi myös, että kaltoinkohdellut lapset näkivät enemmän samankaltaisuutta onnellisten ja surullisten kasvojen välillä, kuin muut lapset. Tämä kertoo siitä, että jopa yksinkertaisten tunteiden

tunnistaminen on vaarantunut kaltoinkohtelun seurauksena. Kaltoinkohtelun nähtiin erityisesti vaikuttavan lasten emotionaaliseen ymmärrykseen ja tätä kautta lasten käyttäytymiseen sosiaalisissa tilanteissa. Lapsen vaikeudet vastata vertaistensa tunteisiin ja ymmärtää niitä, aiheuttivat sosiaalisia ongelmia ja konfliktitilanteita. (Pollak ym. 2000.)

Osassa tutkimuksista vanhemman lapsen kohdistama viha ja tunnekylmyys nähtiin vahingollisempana kuin itse aggressiivinen teko. Chang ja muut tutkijat (2003) totesivat, että erityisen haitallisena lapselle koituvaa psyykkistä oirehdintaa pidettiin silloin kun tunnekylmyys ja viha tulivat äidiltä. Tätä perusteltiin sillä, että lapsi näkee äidin roolin usein vahvemmin lämpimänä ja hoivaavana kuin isän. Äidin ankaruudella lasta kohtaan oli siis useammin epäsuora vaikutus, eli lapsen aggressiivisuus ilmeni tunteiden säätelyongelmien kautta. Isän ankaruudella taas nähtiin olevan suurempi vaikutus lapsen aggressiivisuuteen. (Emt.) Shields ja Cicchetti (2001) totesivat tutkimuksessaan, että lapset, jotka elävät ahdistavissa perhe-oloissa ja ovat kokeneet pahoinpitelyä yrittävät usein kieltää negatiiviset tilanteet mielestään selviytyäkseen. Tämän nähtiin olevan haitallista lapsen emotionaalisten taitojen kehittymiselle. Yhtenä vaikutuksena oli lueteltu lapsen puutteellinen kyky olla empaattinen ikäistensä kanssa ja reagoida emotionaalisesti eri tilanteissa. Näiden kykyjen puute aiheutti lapselle tunnekylmyyttä, eli kyvyttömyyttä asettua toisen ihmisen asemaan. Tämä saattoi osaltaan johtaa kiusaamiseen, sillä lapsi ei kyennyt tunnistamaan toiselle ihmisille aiheutettua pahaa oloa normaalilla tavalla. (Emt.)

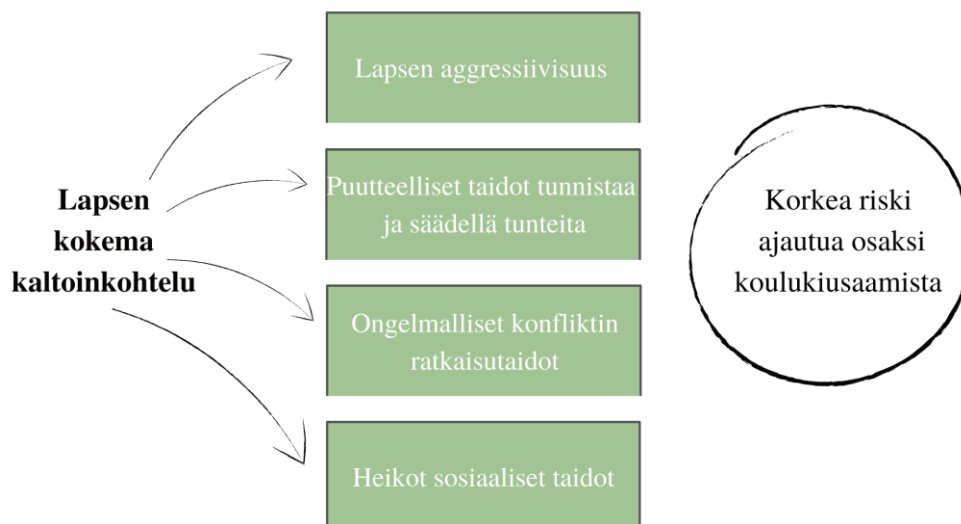
Ongelmalliset konfliktin ratkaisutaidot. Konfliktien hallinta oli nostettu monessa aineistoissa esille yhtenä tärkeänä vuorovaikutustaitona ja täten merkittävänä välittävänä tekijänä kaltoinkohtelun ja kiusaamisen välillä. Perhe-elämässä tulee eteen väistämättäkin erilaisia konflikteja, joita vanhemmat käsittelevät lastensa kanssa. Lapsi näkee ja oppii vanhemmiltaan tapoja käsitellä konfliktitilanteita, ja todennäköisesti lapset käyttävät näitä samoja malleja myös vertaistensa kanssa. Todettiin, että jos lapsen vanhemman käytös muuttui aggressiiviseksi konfliktitilanteissa, saattoi lapsi oppia tämän taidon ja käyttää itse sitä kohdatessaan vaikeita tilanteita. Lapset, jotka kokivat aggressiivisuuden ja hermostumisen olevan vastaus konfliktien ratkaisemiseen, olivat myös todennäköisemmin olleet osallisena kiusaamistilanteissa. (Esim. Broll & Reynolds 2020; Georgiou 2008; Duncan 2004, 229; Chang ym. 2003.)

Holt ja muut tutkijat (2009) selvittivät tutkimuksessaan vanhempien suhtautumista kiusaamiseen. Kolmasosa tutkimukseen osallistuneista vanhemmista oli sitä mieltä, että lapsen tulisi fyysisesti taistella takaisin, jos häntä kiusattaisiin. Nämä vastaukset olivat usein yhteydessä perheisiin, joissa

oli totuttu käyttämään fyysistä kuria ongelmien ratkaisemisessa. Vanhemmat saattoivat siis tietoisesti neuvoa lasta käyttäytymään aggressiivisesti mahdollisissa konfliktitilanteissa. (Holt ym. 2009.) Toisaalta myös vanhemmat, jotka suojelivat lapsia liikaa konflikteilta, saattoivat vaarantaa lapsen konfliktin hallintakykyjen kehittymistä. Jos konflikteja ei käsitelty ollenkaan tai lasta suojeltiin konflikteilta liikaa, ei lapsi oppinut vanhemmiltaan tapaa, kuinka tilanteissa voisi käyttäytyä. (Duncan 2004.)

Heikot sosiaaliset taidot. Kaikki edellä mainitut tulokset viittaavat puutteellisiin tai niin sanotusti vääränlaisiin sosiaalisiin taitoihin. Shieldsin ja muiden tutkijoiden (2001) tutkimuksesta selvisi, että ihmissuhdetaitojen puutteet tulivat nopeasti ilmi uusissa sosiaalisissa ryhmissä ja sosiaaliset taidot saattoivat olla huomattavan puutteellisia. Tutkijat vertailivat kaltoinkohdeltujen ja ei-kaltoinkohdeltujen lapsien käyttäytymistä vertaistensa kanssa kesäleirillä. Kaltoinkohdellut lapset käyttäytyivät muihin lapsiin verrattuna todennäköisemmin häiritsevästi. Kaikista selkein positiivinen korrelaatio oli havaittavissa fyysisesti ja seksuaalisesti hyväksikäytettyjen lasten kohdalla. Häiritsevä käyttäytyminen tuli esille hyvin lyhyessä ajassa, mikä viittasi siihen, että lapsilla oli puutteita jo yleisissä ja niin sanotusti helpoissa ihmissuhdetaidoissa. (Emt.)

(Kuvio 1) Koulukiusaamiselle altistavat tekijät.

6.2 Koulukiusaamisen uhriksi joutumiseen yhdistetyt tekijät

Kiusaajan rooliin ajautumisen lisäksi, kaikissa tutkimuksissa oli positiivinen korrelaatio myös kotona kaltoinkohtelua kokeneen lapsen ja koulukiusaamisen uhriksi joutumisen välillä. Edellisessä osiossa kiusaajan rooliin yhdistetyt tekijät olivat myös osittain yhteydessä uhriksi joutumiseen, sillä useat samat tekijät altistivat myös sille. Tässä osiossa käsittelemäni tekijät oli liitetty vahvemmin pelkästään uhriin, eikä kiusaajaan.

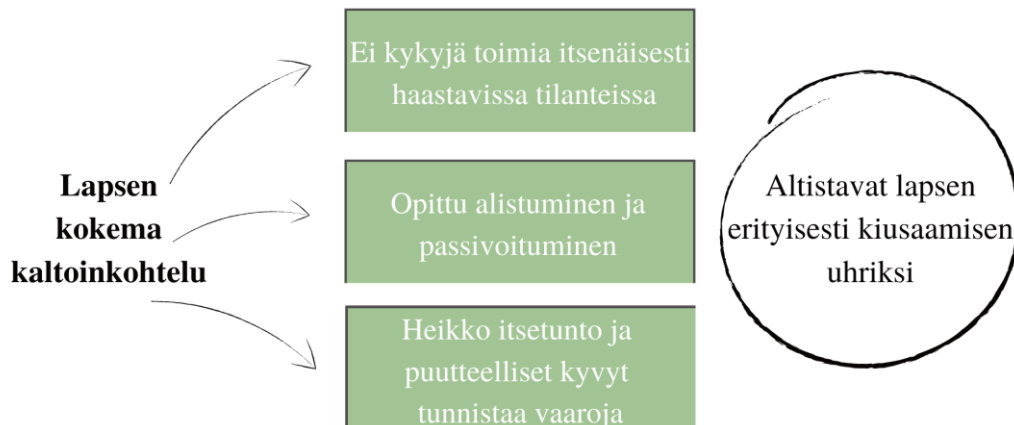
Ei kykyä toimia itsenäisesti haastavissa tilanteissa. Useassa tutkimuksessa nousi esille ylisuojelevat vanhemmat ja niiden yhteys lapsen uhriksi joutumiseen. Nähtiin, että lapsen ylisuojeleminen voi johtaa lapsen autonomian rajoittamiseen ja liialliseen lapsen suojaamiseen negatiivisilta asioilta. Lapsi tarvitsee riittävästi autonomiaa, jotta hänellä on mahdollisuus kehittyä itsenäiseksi. Lapsen itsenäistymistaidoilla oli tutkimuksien mukaan merkittävä vaikutus siihen, miten lapsi käyttäytyi sosiaalisissa tilanteissa. Itsenäistyminen oli myös vahvassa yhteydessä koettuun itsetuntoon ja itsevarmuuteen. Jos lapsi ei ollut tottunut tekemään asioita itsenäisesti tai puhumaan omasta puolestaan, vaarana oli, että lapsi alkoi passivoitua ja alistua vertaistensa kanssa. (Suzet ym. 2013; Georgiou 2008; Baldry & Farrington 2005; Duncan 2004.) Lapsen passivoitumiseen ja alistumiseen saattoi johtaa tunne siitä, ettei lapsi tiennyt, kuinka tilanteessa tulisi käyttäytyä ja pyrki täten alistumaan muille. Voi olla, että vanhempi on tiedostamattaankin suojellut lasta liikaa negatiivisilta asioilta, mikä on johtanut siihen, että lapsen kyvyt käsitellä konflikteja tai epämukavia tilanteita eivät ole päässeet kehittymään tarvittavalla tavalla. Lapsen nähtiin tarvitsevan pienestä pitäen elämäänsä epäonnistumisia ja epämukavia tilanteita, sillä niiltä välttyminen myöhemmässä elämässä ei ole mahdollista. (Perry 2001 Duncan 2014, 235 muk.)

Opittu alistuminen ja passivoituminen. Jos lapsi oli joutunut kokemaan vanhemmiltaan fyysistä- tai psyykkistä kaltoinkohtelua, oli lapsi saattanut käyttää alistumista suojautumismekanismina tilanteesta selviytymisessä. Alistuminen voi suojata lasta edes jollain tasolla kaoottisen ja väkivaltaisen kodin sisällä. Lapsi saattoi kuitenkin siirtää tämän opitun roolin sosiaalisiin tilanteisiin vertaistensa kanssa ja alistua kohdatessaan vaikeita tai väkivaltaisia tilanteita. Tällainen käyttäytymismalli oli osittain yhteydessä siihen, että henkilö saattoi joutua kaltoinkohtelun uhriksi useita kertoja elämänsä aikana eri ihmissuhteissa. Alistuvaa henkilöä pidettiin helppona uhrina kiusaamiselle, sillä henkilö ei kyennyt puolustamaan itseään. (Suzet ym. 2013; Duncan 2004.) Kaltoinkohtelua kokeneet lapset todennäköisesti pyrkivät myös kieltämään ja välttämään kaltoinkohteluun liittyviä tunteita perheolojen ahdistavuuden vuoksi. Tunteiden kieltäminen ja

alistuminen voivat auttaa selviytymään kotioloista, mutta heikentää lapsen sosiaalisia taitoja muissa ympäristöissä. Näiden nähtiin olevan yhteydessä myös esimerkiksi lapsen aggressiivisuuteen sekä heikkoon empatiakykyyn. (Shields ym. 2001.)

Heikko itsetunto ja puutteelliset kyvyt tunnistaa vaaroja. Kaltoinkohdellut ja hyväksikäytetyt lapset omasivat todennäköisesti heikomman itsetunnon kuin muut vertaisensa. Lapsilla oli myös vähemmän kykyä vaatia tarpeita ja suojella itseään. Näiden tekijöiden nähtiin voivan johtaa siihen, että lapsi joutui todennäköisemmin muiden satutettavaksi. Tutkimuksissa todettiin myös, että lapset eivät huomanneet mahdollisia vaaroja yhtä hyvin kuin muut vertaisensa. (Duncan 2004.) Uhreilla oli heikommat tulokset tutkittaessa ahdistusta, itsetuntoa, terveystietämystä, perhesuhteita, vanhempien ja opettajien kannustusta, sosiaalista identiteettiä sekä ongelman ratkaisutyyliä. Korkeimmassa riskissä useamman tutkimuksen mukaan oli psyykkisesti kaltoinkohdellut lapset, jotka eivät olleet saaneet vanhemmiltaan lämpöä ja hellyyttä. Vanhemmat eivät myöskään tukeneet ja rohkaisseet lapsia tarvittavalla tavalla. (Suzet ym. 2013; Cassidy 2008.)

(Kuvio 2) Erityisesti uhriksi joutumiselle altistavat tekijät.

7. LAPSEN SAAMA TUKI JA VALVONTA KIUSAAMISELTA SUOJAAVANA TEKIJÄNÄ

Tässä osiossa käsittelen muutamia aineistossa esille tulleita tekijöitä, joiden nähtiin suojaavan lasta kiusaamisen eri muodoilta.

Useimmiten lapsi kokee vanhempiensa kanssa elämänsä ensimmäisiä vuorovaikutustilanteita. Vaikkei lapsi vielä itse pystyisi osallistumaan sanallisesti vuorovaikutukseen, lapsi seuraa pienestä pitäen sitä, miten vanhemmat käyttäytyvät vuorovaikutussuhteissa. Tästä syystä on todettu, että vanhempien ja lasten suhde antaa lapselle perustan ensimmäisille vuorovaikutus- ja tunteidensäätely taidoille. Nämä taidot luovat pohjaa lapsen sosiaalisille taidoille ja käyttäytymismalleille. (Esim. Georgiou 2008; Chang ym. 2003.) Vuorovaikutukseen liittyvistä taidoista nostettiin aineistoissa erityisesti esille konfliktien hallinta, ongelmanratkaisutaidot, tunteiden säätely ja selviytymisstrategiat. Näiden osa-alueiden nähtiin vaikuttavan merkittävästi siihen, ajautuuko lapsi mahdollisesti kiusaajaksi tai uhriksi vertaissuhteissansa. (Esim. Georgiou 2008; Duncan 2004; Chang ym. 2003.)

Auktoritatiivinen vanhemmuus. Poikkeuksetta tutkimuksissa tultiin siihen tulokseen, että vanhemmat, jotka valvoivat lapsiansa sekä asettivat heille rajoja ja johdonmukaisia odotuksia suojasivat lasta osallisuudelta koulukiusaamiseen. Kasvatus, jossa vanhemmat ohjasivat lapsen itsenäistymistä ja sosiaalisten taitojen kehittymistä, auttoi lasta kehittämään niin henkilökohtaisia- kuin vertaissuhdetaitojakin, jotka edesauttoivat kouluun sopeutumista. (Broll & Reynolds 2020; Georgiou 2008; Baldry & Farrington 2005.) Tällainen vanhemmuustyyliluokiteltiin useassa aineistossa auktoritatiiviseksi vanhemmuudeksi. (*Authoritative parenting.*) Edellä mainittujen asioiden lisäksi merkittävänä tekijänä nähtiin vanhemman hoiva ja lämpö lasta kohtaan. (Broll & Reynolds 2020; Suzet ym. 2013.)

Lapsen selviytymisstrategiat ja resilienssi. Tutkielmani aineistoissa muun muassa Suzet (2013) sekä Baldry ja Farrington (2005) olivat painottaneet lapsen selviytymisstrategioiden ja resilienssin eli joustavuuden merkitystä suojaavana tekijänä kiusaamiseen osallistumiselta. Selviytymisstrategiat auttavat ihmistä kohtaamaan stressaavia ja haastavia tilanteita sekä käsittelemään niitä. Tällöin lapsella on hallussa erilaisia keinoja, joita käyttää haastavissa tilanteissa. Vanhempien tehtävänä on opettaa lapselle hyviä selviytymisstrategioita pienestä pitäen, jotta lapsi voi ihmissuhteita rakentaessa käyttää niitä apunaan. Hyvillä selviytymisstrategioilla nähtiin olevan vahva yhteys myös ihmisen yleiseen psyykkiseen hyvinvointiin. (Suzet ym. 2013; Dussich & Maekoya 2007; Baldry & Farrington 2005.) Hyviksi tunteiden säätelystrategioiksi tutkimuksissa luokiteltiin muun muassa kyky rauhoittaa itseään, hillitä ärsykeitä ja hallita omaa käyttäytymistään. Kun lapsella oli kyky säädellä näitä osa-alueita, se ennaltaehkäisi ongelmia kouluympäristössä. (Chang ym. 2003.)

Vanhempien reagointikyky ja tuki. Päinvastoin kun vanhempien huono valvonta ja reagointi olivat yhteydessä kiusaamiseen, hyvä reagointikyky oli kiusaamiselta suojaava tekijä. Reagoivalle vanhemmalle tyypillistä oli auttaa lasta jokapäiväisen elämän haasteissa ja olla käytettävissä silloin, kun lapsi tarvitsee. Lapsi koki tällaisen käyttäytymisen luotettavana ja tukevana, mikä edisti myös lapsen sopeutumista kouluun, mukaan lukien sosiaaliset suhteet, sekä oppimiseen liittyvät saavutukset. Vanhemman hyväksyntä ja tuki saivat lapsen tuntemaan olonsa turvalliseksi, mikä kasvatti lapsen itsetuntoa. Kun lapsi sai vanhemmiltaan lämpöä, empatiaa, myötätuntoa ja ystävällistä kohtelua, lapsi todennäköisesti jäljitteli näitä taitoja myös vertaissuhteissansa. Edellä mainitut tekijät edistivät lapsen sopeutumista koulu yhteisöön ja tätä kautta ennaltaehkäisivät myös kiusaamista, syrjäytymistä, sekä aggressiivisuutta. (Georgiou 2008.)

Turvallinen kiintymyssuhde. Kokkinos (2013) oli huomionut tutkimuksessaan lapsen kiintymyssuhteen merkitystä. Tutkimuksesta selvisi, että turvallisesti hoivaajaansa kiintyneet lapset raportoivat kaikista vähiten kiusaamisesta tai uhriksi joutumisesta. Kiintymyssuhteen kautta lapsille oli kehittynyt paremmat tunnetaidot, ja he eivät olleet kokeneet hylkäämiskokemuksia vanhemmiltaan. Lapset, joiden kiintymyshistoriaa pidettiin epävarmana, tulivat perheistä, joissa he olivat joutuneet kokemaan häpeää, hylkäämistä, loukkaamista ja luottamuksen puutetta. Nämä ennustivat heikompaa itsetuntoa ja selviytymisstrategioita. (Kokkinos 2013.)

8. JOHTOPÄÄTÖKSET

Tämä tutkielma käsittelee lapsen kokeman kaltoinkohtelun yhteyttä koulukiusaamiseen. Tavoitteenani oli selvittää, mitkä tekijät altistavat kaltoinkohtellun lapsen ajautumista osaksi koulukiusaamista – sekä päinvastoin, mitkä tekijät voivat suojata tältä yhteydeltä. Tulokset jakautuvat altistaviin ja suojaaviin tekijöihin. Altistavia tekijöitä käsitelin lasta kaltoinkohteleavan vanhemmuuden kautta, joka nousi tutkimuksien tuloksista esille. Jaottelin altistavat tekijät kahteen osioon: tekijöihin, joilla nähtiin olevan suurempi yhteys koulukiusaamiseen, sekä tekijöihin, jotka korreloivat enemmän uhriksi joutumisen kanssa. Näissä osioissa käsitelin yksityiskohtaisemmin lapsen taitojen puutteita ja käyttäytymisen haasteita, joihin kaltoinkohtelu voi johtaa. Moni kiusaamiselta suojaava tekijä oli päinvastainen altistavien tekijöiden kanssa.

Tutkielmani tulokset vahvistivat teoriapohjassa käsittelemiäni aiheita. Aiemmassa tutkimuskeskustelussa ilmi tulleet vanhemman käytöksen vaikutukset lapseen ja niiden yhteys koulukiusaamiseen, nousivat esille myös tutkielmani tuloksissa: kaikissa käyttämissäni aineistoissa

lapsen kokema kaltoinkohtelu korreloi jossain määrin positiivisesti koulukiusaamisen eri muotojen kanssa. Tämä yhteys oli havaittavissa tekijöiden kautta, jotka olivat seurausta lapsen kaltoinkohtelusta ja altistivat lasta kiusaamisen eri muodoille. Pääasiassa välittävinä tekijöinä tulosten perusteella toimivat lapsen tunteiden säätely- ja tunnistustaidot, konfliktinratkaisutaidot, itsenäistymistäidot ja alistuminen sekä yleiset sosiaaliset taidot. Puutteet näissä taidoissa nähtiin mahdollisena seurauksena lapsen kokemasta kaltoinkohtelusta. Nämä kaltoinkohtelun seuraukset, tulivat pääasiassa esille myös teoriaosuudessa. Esimerkiksi aivokuvantamisella oli pystytty todistamaan kaltoinkohtelun pysyviä vaikutuksia lapsen aivojen rakenteisiin ja keskushermostoon, jotka vaikuttivat muun muassa lapsen tunnetilan ja toiminnan säätelyyn. (Healey 2018, 19–20; Keisala ym. 2016, 15; Timonen 2014, 4.)

Kaltoinkohtelun ja koulukiusaamisen yhteyteen nähtiin vaikuttavan kaltoinkohtelun muoto ja kesto, sekä lapsen yksilölliset tekijät (Ellonen 2012, 29). Näiden tekijöiden vaikutus tuli esille myös tuloksissa; mitä useampia eri kaltoinkohtelun muotoja lapsi oli perheessä kokenut, sitä todennäköisempää kiusaaminen oli (Esim. Wang ym. 2019; Georgiou 2008; Duncan 2004). Kuitenkin lapsen yksilölliset tekijät vaikuttivat seurauksiin, sillä tuloksien perusteella muun muassa lapsen resilienssi ja selviytymisstrategiat suojasivat kiusaamiselta (Suzet ym. 2013; Dussich & Maekoya 2007; Baldry & Farrington 2005). Teoriapohjassa painotettiin emotionaalisen kaltoinkohtelun uhkaa lapsen kehitykselle ja sen haitallisuutta erityisesti silloin, kun kaltoinkohtelua aiheuttaa henkilö, jonka tulisi ensisijaisesti tarjota lapselle turvaa ja rakkautta. (Esim. Healey 2018; Keisala ym. 2016, 14; Sosiaali- ja terveysministeriö 2010, 35). Sama tulos oli nähtävissä tutkielmani tuloksissa, sillä osassa aineistoista painotettiin sitä, että vanhemman lapsen kohdistama viha ja tunnekylmyys oli vahingollisempaa kuin itse aggressiivinen teko (Esim. Chang ym. 2003). Kaltoinkohtelu saattoi johtaa muun muassa lapsen puutteellisiin taitoihin tunnistaa ja säädellä tunteita, heikkoon empatiakykyyn, sekä tunnekylmyyteen (Esim. Hong ym. 2012; Shields & Cicchetti 2001).

Yhteneväisyyksiä aikaisemman tutkimuskeskustelun ja tuloksien väliltä löytyi myös siitä, että kaltoinkohtellun lapsen kyky ymmärtää, mikä on oikein ja väärin sekä kyvyt toimia haastavissa tilanteissa olivat puutteellisia. Väkivaltainen ympäristö kotona saattoi muovautua lapselle normaaliksi ympäristöksi ja tällöin myönteisen tunteiden kokeminen ja oikean ja väärän tunnistaminen kärsivät. (MLL, 2017; Timonen 2014, 4–5.) Tuloksissa tämä tuli esille esimerkiksi ongelmallisissa konfliktinratkaisutaidoissa. Lapsi oli saattanut kotona oppia, että haastaviin tilanteisiin on oikein vastata väkivalloin ja siirsi tämän toimintamallin vertaissuhteisiinsa (Esim. Broll

& Reynolds 2020; Georgiou 2008). Toiseksi tämä tuli nähtäväksi lapsen kyvyssä toimia itsenäisesti ja puolustaa itseään. Väkivaltaisessa ympäristössä lapsi oli saattanut oppia alistumaan ja passivoitumaan, sillä tämä toimi lapsen selviytymiskeinona kaotteisessa tilanteessa. Vertaisten kanssa koetuissa haastavissa tilanteissa lapsi saattoi suoraan alistua ja passivoitua, mikä saattoi johtaa siihen, että lapsi joutui kiusaamisen uhriksi. (Esim. Suzet ym. 2013; Duncan 2004.)

Yhteenvedona aineistojeni pohjalta voidaan todeta, että lapsen aggressiivisuus, puutteelliset taidot tunnistaa ja säädellä tunteita, ongelmalliset konfliktin ratkaisutaidot ja yleisesti heikot sosiaaliset taidot nähtiin yhteydessä kiusaajaan rooliin. Erityisesti heikko itsetunto, puutteelliset itsenäistymistäidot ja kyvyt puolustaa itseään, tunnistaa vaaroja ja käsitellä konflikteja, sekä opittu rooli alistua ja passivoitua tunnistettiin tekijöiksi, jotka voivat altistaa lasta kiusaamisen uhriksi joutumiselle. Näitä piirteitä omaava lapsi voidaan vertaisten joukossa nähdä niin sanottuna helppona uhrina kiusaamiselle. Kiusaamiselta suojaavina tekijöinä nähtiin lapsen selviytymisstrategiat ja resilienssi, vanhempien reagointikyky ja tuki sekä turvallinen kiintymyssuhde.

Vaikka kaikissa aineistoissani päädyttiin positiiviseen korrelaation kaltoinkohtelun ja kiusaamisen välillä, haluan kuitenkin painottaa sitä, että vaikutus harvoin on suoraviivaista. Kaltoinkohtelu ei läheskään kaikissa tapauksissa johda kiusaamiseen, eikä kiusaaminen ole aina seurausta perheessä tapahtuneesta lapsen laiminlyönnistä. Tästä huolimatta tuloksien perusteella voidaan todeta, että vanhempien käytöksellä voi olla merkittävä vaikutus siihen, ajautuuko lapsi osalliseksi kiusaamista vai ei. Monessa tutkimuksessa painotettiin sitä, että vanhempien tulisi huomata lasten ei sallittava käytös ja täten puuttua siihen varhaisessa vaiheessa. (Esim. Duncan 2004). Vanhempien tehtäväksi myös nähdään tarjota lapselle ohjausta myös vaikeissa kehitystehtävissä, kuten aggression hallinnassa (Keisala ym. 2016, 14). Koska vanhempien rooli lapsen kiusaamiseen nähden nähtiin merkittävänä, tulisi vanhempia ottaa yhä enemmän mukaan kiusaamisen ehkäisyohjelmiin, sekä yleisesti kiusaamiseen puuttumiseen. Tällöin vanhemmat olisivat myös tietoisempia siitä, mitä koulussa ylipäättänsä tapahtuu. Vanhempien lisäksi myös muilla aikuisilla ja etenkin työntekijöillä on velvollisuus puuttua kaltoinkohteluun ja kiusaamiseen liittyviin epäkohtiin sekä ottaa tilanteet vakavasti. Työntekijöiden tulee kertoa rehellisesti vanhemmille, kaltoinkohtelusta aiheutuvista seurauksista ja antaa vanhemmille työkaluja erilaisiin kasvatukseen ja tarvittaessa turvata lasta muilla keinoilla. Lasten kanssa työskentelevien henkilöiden tulisi tunnistaa riskitekijöitä, jotka lapsen elämässä voivat altistaa käyttäytymiseen liittyviin haasteisiin ja arvioida näiden vaikutusta. Esimerkiksi lastensuojelun ja koulun välinen hyvä yhteistyö voisi auttaa havainnoimaan kiusaamista

paremmin. Tiedostaen kaltoinkohtelun ja kiusaamisen välisen yhteyden, voisi riskissä oleviin lapsiin kiinnittää erityistä huomiota.

Aiheestani löytyi melko paljon tietoa, joten valitsin aineistoksi tutkimuksia, jotka oli toteutettu eri maissa ja eri menetelmin. Aineistojen monipuolisten lähtökohtien ja tulosten yhteensopivuuden vuoksi tuloksia voidaan pitää melko luotettavina. Kuitenkin niin kuin olen jo aiemminkin tuonut esille, koulukiusaaminen ja kaltoinkohtelu ovat kummatkin moninaisia käsitteitä, ja asioiden yhteydestä huolimatta niiden välillä ei voida nähdä olevan yksiselitteistä syy-seuraussuhdetta. Maiden ja kulttuurien välillä on myös eroja siinä, millaisia kasvatustutkimuksia pidetään sallittavina ja miten lapsen kaltoinkohtelua ja koulukiusaamista määritellään. Koen näiden tekijöiden olevan tutkielmani rajoitteita.

Mielestäni aiheistani olisi tärkeää tutkia lisää ja tuoda tuloksia enemmän julki. Jatkotutkimusta voisi tehdä esimerkiksi tutkimalla vanhempien ja lasten näkökulmia ja kokemuksia aiheesta. Mielenkiintoista olisi tutkia esimerkiksi henkilöitä, jotka ovat joutuneet lapsena kaltoinkohtelun uhreiksi, olleet osallisena koulukiusaamisessa ja ajautuneet vielä myöhemmin elämässä mukaan esimerkiksi rikolliseen toimintaan. Tutkimuksilla voisi selvittää, minkä yhteyden henkilöt itse näkevät näiden tekijöiden välillä ja miten he olisivat toivoneet asiaan puuttuttavan.

LÄHTEET

Eduskunta (2019) Lakialoite LA 12/2019 vp. Osoitteessa: https://www.eduskunta.fi/FI/vaski/Lakialoite/Sivut/LA_12+2019.aspx Viitattu 4.3.2021

Ellonen, Noora (2012) Kurin alaiset. Lasten ja aikuisten välisten ristiriitojen ratkaiseminen perheissä. Tampere: Juvenes print.

Garbarino, James & Guttman, Edna & Seeley, Janis Wilson (1986) The psychologically battered child: Strategies for identification, assessment, and intervention. San Francisco: Jossey-Bass.

Hamarus, Päivi (2006) Koulukiusaaminen ilmiönä. Yläkoulun oppilaiden kokemuksia kiusaamisesta. Jyväskylä: University Printing house.

Hamarus, Päivi (2008) Koulukiusaaminen. Huomaa, puutu, ehkäise. Hämeenlinna: Kariston kirjapaino.

Hamarus, Päivi (2012) Haukku haavan tekee. Puhutaan yhdessä kiusaamisesta. Juva: Bookwell.

Healey Justin (2018) Child Protection. NSW: The Spinney Press.

Helsingin kaupungin sosiaali- ja terveystoimet (2019) Vanhemmuus ja parisuhde. <https://www.hel.fi/sote/perheentuki-fi/vanhemmuus-ja-parisuhde> Viitattu 23.2.2021

Helsingin kaupungin sosiaali- ja terveystoimet (2020) Koulukuraattori. <https://www.hel.fi/sote/perheentuki-fi/koululaiset/oppilashuolto/koulukuraattori/> Viitattu 4.3.2021

Hoitotyön tutkimussäätiö (2015) Lasten kaltoinkohtelun tunnistamisen tehokkaat menetelmät sosiaali- ja terveydenhuollossa. Hoitosuosituksen lyhennelmä osoitteessa: <https://www.hotus.fi/wp-content/uploads/2019/03/kaltoinkohtelu-hs-lyh.pdf> Viitattu 3.3.2021

Kallio, Tomi J. (2006) Laadullinen review -tutkimus metodina ja yhteiskuntatieteellisenä lähestymistapana.

Kanste, Outi & Kuussaari, Kristiina & Partanen, Airi & Nykänen, Sirpa & Perälä, M-L & Pitkänen, Tuuli & Halme, Nina (2014) Vanhempi päihdepalveluissa: Tuki, osallisuus ja yhteistoiminta. Tampere: Juvenes Print.

Keisala, Satu & Matikka, Johanna & Tahkola, Saija & Muukkonen, Tiina & Sellergren, Hanna (2016) Väkivalta ja laiminlyönti kasvatuksessa. Tunnista, puutu & auta. Ensi- ja turvakotien liitto.

(toim.) Virtuaalikirja osoitteessa: <https://virtuaalikirja.fi/ensijaturvakotienliitto/kirjat/vakivalta-ja-laiminlyonti-tunnista-ja-puutu/sisalto/#last>

Lastensuojelulaki 417/2007.
<https://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/2007/20070417?search%5Btype%5D=pika&search%5Bpika%5D=lastensuojelulaki> Viitattu 23.12.2020

Lämsä, Anna-Liisa (2009) Kiusaamisen muodot ja ulottuvuudet. Teoksessa Anna-Liisa Lämsä (Toim.) Mun on paha olla. Näkökulmia lasten ja nuorten psyykkiseen hyvinvointiin. Juva: WS Bookwell, 59-72.

Macklem G.L. (2003) Bullying and Teasing. Springer, Boston, MA.

MLL (2017) Väkiältä perheessä. <https://www.mll.fi/vanhemmille/tukea-perheen-huoliin-ja-kriiseihin/vakivalta-perheessa/> Viitattu 19.2.2021

MLL (2019a) Kiusaaminen. <https://www.mll.fi/vanhemmille/tukea-perheen-huoliin-ja-kriiseihin/kiusaaminen/> Viitattu 21.2.2021

MLL (2019b) Kiusaamiseen puuttuminen ja tilanteen seuraaminen koulussa. <https://www.mll.fi/artikkelit/kiusaamiseen-puuttuminen-ja-tilanteen-seuraaminen-koulussa/> Viitattu 16.2.2021

MLL (2020) Nettikiusaaminen. <https://www.mll.fi/vanhemmille/tietoa-lapsiperheen-elamasta/hyvinvointia-digiajassa/nettikiusaaminen/> Viitattu 9.2.2021

Notko, Marianne & Sevón, Eija (2018) Konfliktit lasten perhesuhteissa. Teoksessa Perhe ja tunteet. Petteri Eerola & Henna Pirskanen (Toim.) Gaudeamus.

Nuorisotutkimusseura ry (2018) Miksi kiusaamista ei saada loppumaan kouluissa? – Yhteistyö aikuistoimijoiden välillä ontuu. <https://www.nuorisotutkimusseura.fi/ajankohtaista/uutiset/1827-miksi-kiusaamista-ei-saada-loppumaan-kouluissa-yhteistyo-e-aikuistoimijoiden-vaelilla-ontuu> Viitattu 24.2.2021

Olweus, Dan (1992) Kiusaaminen koulussa. Keuruu: Otava.

Perusopetuslaki 628/1998.

Pörhölä, Maili (2008) Koulukiusaaminen lapsen ja nuoren hyvinvoinnin uhkana. Hyvinvoinnin ja terveyden edistämisen lehti 1:8, 20–23.

Rikoslaki 39/1889.

Salmivalli, Christina (2003) Koulukiusaamiseen puuttuminen. Kohti tehokkaita toimintamalleja. Juva: WS Bookwell.

Scannapieco, Maria & Connell-Carrick, Kelli (2005) Understanding child maltreatment an ecological and developmental perspective. Oxford: Oxford University Press.

Sinkkonen, Jari & Korhonen, Laura (2015) Pulassa lapsen kanssa. Riika: Livonia Print.

Sosiaali- ja terveysministeriö (2010) ÄLÄ LYÖ LASTA! Kansallinen lapsiin kohdistuvan kuristusväkivallan vähentämisen toimintaohjelma 2010–2015. Helsinki: Yliopistopaino.

Söderholm, Annlis (2004) Johdanto. Teoksessa Lapsen kaltoinkohtelu. Annlis Söderholm, Ritva Halila, Satu Kivitie-Kallio, Jussi Mertsola & Sirkku Niemi (Toim.) Keuruu: Otavan Kirjapaino.

THL (2020a) Kiintymyssuhteen merkitys ja sen tukeminen. <https://thl.fi/fi/web/vammaispalvelujen-kasikirja/vammaisuus-yhteiskunnassa/vammaisen-henkilo-vanhempana/kiintymyssuhteen-merkitys-ja-sen-tukeminen> Viitattu 3.3.2021

THL (2020b) Lapsiin kohdistuva väkivalta. https://thl.fi/fi/web/lapset-nuoret-ja-perheet/tyon_tueksi/vakivallan-ehkaisy/lapsiin-kohdistuva-vakivalta Viitattu 8.2.2021.

Timonen, Annukka (2014) Väkivallan vaikutus lapsen kehitykseen. Teoksessa Rikosuhripäivystys 3/2014. Helsinki: Printmix.

Tuomi, Jouni & Sarajärvi, Anneli (2018) Laadullinen tutkimus ja sisällönanalyysi. Helsinki: Tammi.

Vanhempainliitto (2020) Kiusaaminen, väkivalta ja aikuisten vastuu. <https://vanhempainliitto.fi/artikkelit/kiusaaminen-vakivalta-ja-aikuisten-vastuu/> Viitattu 24.2.2021

Värri, Veli-Matti (2002) Hyvä kasvatusta – kasvatusta hyvään. Dialogisen kasvatuksen filosofinen tarkastelu erityisesti vanhemmuuden näkökulmasta. Tampere: Tampereen yliopistopaino – Juvenes Print.

World Health Organization (2020) Child maltreatment. Osoitteessa: <https://www.who.int/news-room/fact-sheets/detail/child-maltreatment> Viitattu 10.3.2021

AINEISTOJEN LÄHTEET:

Baldry, Anna C & Farrington, David (2005) Protective factors as moderators of risk factors in adolescence bullying. *Social psychology of education* 8(3) 263–284.

Broll, Ryan & Reynolds, Dylan (2020) Parental responsibility, blameworthiness, and bullying: Parenting style and adolescents' experiences with traditional bullying and cyberbullying. *Criminal justice policy review*.

Cassidy, Tony (2008) Bullying and victimisation in school children: the role of social identity, problem-solving style, and family and school context. *Social Psychology Education* 12, 63–76.

Chang, Lei & Schwartz, David & Dodge, Kenneth A & McBride-Chang, Catherine (2003) Harsh parenting in relation to child emotion regulation and aggression. *Journal of family psychology* 17(4) 598–606.

Duncan, Renae D. (2004) The impact of family relationships on school bullies and their victims. Teoksessa D. L. Espelage & S. M. Swearer (toim.) *Bullying in American schools*. Mahwah, NJ: Lawrence Erlbaum Associates, 227–244.

Dussich, John P.J & Maekoya, Chie (2007) Physical child harm and bullying-related behaviors: A comparative study in Japan, South Africa, and the United States. *International journal of offender therapy and comparative criminology* 51(5) 495–509.

Georgiou, Stelios (2008) Bullying and victimization at school: The role of mothers. *British journal of educational psychology* 78(1) 109–125.

Holt, Melissa K. & Kantor, Glenda K. & Finkelhor, David (2009) Parent/Child concordance about bullying involvement and family characteristics related to bullying and peer victimization. *Journal of School Violence* 8(1) 42.

Hong, Jung Sung & Espelage, Dorothy L. & Grogan-Kaylor, Andrew & Allen-Meares, Paula (2012) Identifying potential mediators and moderators of the association between child maltreatment and bullying perpetration and victimization in school. *Educational psychology review* 24(2) 167–186.

Kokkinos, Constantinos M. (2013) Bullying and victimization in early adolescence: Associations with attachment style and perceived parenting. *Journal of school violence* 12:2, 174–192.

Pollak, Seth D. & Cicchetti, Dante & Hornung, Katherine & Reed, Alex (2000) Recognizing emotion in faces. Developmental effects of child abuse and neglect. *Developmental psychology* 36(5) 679–88.

Shields, Ann & Cicchetti, Dante (2001) Parental maltreatment and emotion dysregulation as risk factors for bullying and victimization in middle childhood. *Journal of clinical child and adolescent psychology* 30(3) 349–63.

Suzet, Tanya & Lereyaa, Muthanna & Samarab, Dieter Wolkec (2013) Parenting behavior and the risk of becoming a victim and a bully/victim: A meta-analysis study. *Journal of child abuse & neglect* 37(12) 1091–1108.

Wang, Geng-Fu & Jiang, Liu & Wang, Lu-Han & Hu, Guo-Yun & Fang, Yu & Yauan, Shan-Shan & Wang, Xiu-Xiu & Su, Pu-Yu (2019) Examining childhood maltreatment and school bullying among adolescent: A cross-sectional study from Anhui Province in China. *Journal of interpersonal violence* 34(5) 980–999.

LIITE 1 – TAULUKKO AINEISTOARTIKKELEISTA

	Tutkimuksen tiedot	Menetelmä ja kohderyhmä	Keskeisimmät tulokset
1.	Baldry, Anna C & Farrington, David P (2005) Protective factors as moderators of risk factors in adolescence bullying. <i>Social psychology of education</i> , 8(3) 263–284.	Kyselylomake. Osallistunut 701 14–19-vuotiasta nuorta. Tutkimusmaa: Italia, Rooma.	Perheeseen liittyvät riskitekijät (ristiriitaiset/rankaisevat vanhemmat) liittyivät kiusaamiseen tai uhriksi joutumiseen. Tukevat vanhemmat suojasivat kiusaamiselta ja mahdollistivat lapsille paremmat ongelmanratkaisu- ja selviytymisstrategiat.
2.	Broll, Ryan & Reynolds, Dylan (2020) Parental responsibility, blameworthiness, and bullying: Parenting style and adolescents' experiences with traditional bullying and cyberbullying. <i>Criminal justice policy review</i> .	Kyselylomake. Tutkimukseen osallistunut 442 7–12 luokkalaista opiskelijaa. Tutkimusmaa: Kanada	Vanhemmustyylit jaoteltu arvovaltaisiin-, autoritaarisiin-, hemmotteleviin- ja huolimattomiin vanhempiin. Vanhemmustyylillä oli yhteys niin perinteiseen kiusaamiseen kuin nettikiusaamiseenkin. Lisäksi samat tekijät korreloivat myös uhriksi joutumisen kanssa.
3.	Cassidy, Tony (2008) Bullying and victimisation in school children: the role of social identity, problem-solving style, and family and school context. <i>Soc Psychol Educ</i> 12, 63–76.	Kokeellinen kyselylomake. Osallistunut 461 11–15-vuotiasta lasta. Tutkimusmaa: Iso-Britannia	Tutkimustulokset keskittyivät pääasiassa uhrin asemaan. Lapsen psyykinen kaltoinkohtelu lisäsi riskiä joutua uhriksi. Uhreilla todettiin esimerkiksi huonoa itsetuntoa ja ahdistusta. Tutkimuksen mukaan uhrit eivät saaneet opettajilta tai vanhemmiltaan tarvittavaa tukea ja kannustusta.
4.	Chang, Lei & Schwartz, David & Dodge, Kenneth A & McBride-Chang, Catherine (2003) Harsh parenting in	Tutkimukseen osallistunut 325 esikouluikäistä lasta ja heidän vanhempansa.	Ankaran vanhemmuuden yhteys lapsen aggressiivisuuteen tuli esille sekä suorasti että epäsuorasti. Äitien ankara käytös

	relation to child emotion regulation and aggression. <i>Journal of family psychology</i> , 17(4) 598–606.	Tutkimusmaa: Kiina.	vaikutti voimakkaasti lapsen tunteidensäätelytaitoihin. Isien ankara vanhemmuus oli taas voimakkaammin yhteydessä lapsen aggressiivisuuteen.
5.	Duncan, Renae D. (2004) The impact of family relationships on school bullies and their victims. In D. L. Espelage & S. M. Swearer (Toim.) <i>Bullying in American schools</i> , 227–244. Mahwah, NJ: Lawrence Erlbaum Associates.	Toimitettu teos.	Perheen vaikutus lapsen vertaissuhteisiin voi olla joko suoraa tai epäsuoraa. Kaltoinkohtelua kokeneen lapsen käytös on uusissa tilanteissa todennäköisemmin ahdistuneempi, epämukavampi ja aggressiivisempi. Kiusaaja-uhrit raportoivat eniten välinpitämättömistä, osallistumattomista, laiminlyövästä ja epäjohtomukaisista vanhemmista.
6.	Dussich, John P.J & Maekoya, Chie (2007) Physical child harm and bullying-related behaviors: A comparative study in Japan, South Africa, and the United States. <i>International journal of offender therapy and comparative criminology</i> , 51(5) 495–509.	Kyselylomake. Tutkittiin 852 yliopisto-opiskelijaa Japanista, Etelä-Afrikasta ja Yhdysvalloista.	Koulukiusaaminen on usein seurausta kotieikä koululoista. Lapsen fyysinen kaltoinkohtelu kotona altistaa sekä kiusaajaksi ryhtymiselle, uhriksi joutumiselle, sekä kiusaaja-uhriksi ajautumiseen.
7.	Georgiou, Stelios N (2008) Bullying and victimization at school: The role of mothers. <i>British journal of educational psychology</i> , 78(1) 109–125.	Käytetty neljän mittasteikon tutkimusmallia, jolla tutkittu 252 keski-ikältään 11,5-vuotiasta lasta ja heidän vanhempiansa. Tutkimusmaa: Kypros.	Äidin reagoitakyky merkittävässä yhteydessä lapsen sopeutumiseen koulussa. Heikko reagoitakyky taas yhteydessä lapsen häiritsevään käyttäytymiseen ja kiusaamiseen. Ylisuojelevan äitiyden sekä äidin masennuksen nähtiin olevan yhteydessä uhriksi joutumiseen, että kiusaamiseen.
8.	Holt, Melissa & Kaufman., Kantor, Glenda & Finkelhor, David (2009) Parent/Child concordance about bullying involvement and family characteristics related to bullying and peer victimization. <i>Journal of School Violence</i> , 8(1) 42.	Kyselylomake. Tutkimukseen osallistunut 205 5. -luokan opiskelijaa ja heidän vanhempansa. Tutkimusmaa: Yhdysvallat	Vanhemmilta saatava tuki liittyi siihen, kertooko lapsi vanhemmilleen joko kiusaamisesta tai uhriksi joutumisesta. Vanhempien asenne kiusaamista kohtaan vaikutti siihen, kuinka vanhempi valvoi lastaan tai puuttui kiusaamiseen. Uhrien ja kiusaajien kodeille oli ominaista vähäinen valvonta, lasten pahoinpitely, vähäiset säännöt ja korkea kritiikki.
9.	Hong, Jung Sung & Espelage, Dorothy L. & Grogan-Kaylor, Andrew & Allen-Meares, Paula (2012) Identifying potential mediators and moderators of the association between child maltreatment and bullying perpetration and victimization in school. <i>Educational psychology review</i> , 24(2) 167–186.	Kirjallisuuskatsaus.	Löydetty neljä välittävää tekijää (tunteidensäätely taidot, masennus, viha ja sosiaalisten taitojen puute) sekä kolme suojaavaa tekijää (vanhemman ja lapsen suhde, suhteet vertaisten kanssa, opettajien tuki) kaltoinkohtelun ja koulukiusaamisen välillä.
10.	Kokkinos, Constantinos M. (2013) Bullying and victimization in early adolescence: Associations with attachment style and perceived parenting. <i>Journal of school violence</i> , 12(2) 17–192.	Kyselylomake ja regressioanalyysi. Osallistunut 601 10–12-vuotiasta lasta. Tutkimusmaa: Kreikka.	Kiusaaminen ja uhriksi joutuminen liittyivät koettuun vanhemmuuteen. Kiusaamista tai uhriksi joutumista ennustivat vanhempien vähäinen lämpö lastan kohtaan, lapsen kokema hylkääminen sekä vanhemman

			ylisuojele. Turvaton kiintymystyyli ennusti uhriksi joutumista.
11.	Pollak, Seth D. & Cicchetti, Dante & Hornung, Katherine & Reed, Alex (2000) Recognizing emotion in faces: Developmental effects of child abuse and neglect. <i>Developmental psychology</i> , 36(5) 679–88.	Tutkimukseen osallistunut 16 fyysisesti laiminlyötyä, 17 fyysisesti pahoinpideltyä ja 15 ei-pahoinpideltyä lasta. Tutkimusmaa: Yhdysvallat	Fyysisesti laiminlyödyt lapset eivät tunnistanee tunteita yhtä tarkasti kuin kontrolliryhmä. Tämä haastaa lapsen vastaamista muiden sosiaalisiin viesteihin, mikä voi aiheuttaa sosiaalisia ongelmia vertaisten kanssa.
12.	Shields, Ann & Cicchetti, Dante (2001) Parental maltreatment and emotion dysregulation as risk factors for bullying and victimization in middle childhood. <i>Journal of clinical child and adolescent psychology</i> , 30(3) 349–63.	Vertailtu 8–12-vuotiaiden 169 kaltoinkohdellun lapsen käytöstä 98 ei-kaltoinkohdeltuun lapseen kesäleirillä. Tämän lisäksi tehty erilaisia kyselylomakkeita. Tutkimusmaa: Yhdysvallat.	Huonoa kohtelua kotona kokeneet lapset kiusasivat tai joutuivat uhriksi ikäistensä joukossa todennäköisemmin kuin vertaisryhmän lapset. Kiusaajien keskuudessa erityisesti seksuaalisesti ja fyysisesti kaltoinkohdellut lapset erottuivat käytökseltänsä.
13.	Suzet, Tanya & Lereyaa, Muthanna & Samarab, Dieter Wolkec (2013) Parenting behavior and the risk of becoming a victim and a bully/victim: A meta-analysis study. <i>Journal of child abuse & neglect</i> , 37(12) 1091–1108.	Systemaattinen kirjallisuuskatsaus tutkimuksista vuosien 1970–2012 välillä.	Kiusaajat, uhrit ja kiusaaja-uhrit olivat todennäköisemmin kaltoinkohdeltuja tai laiminlyötyjä, kuin muut lapset. Uhreilla oli todennäköisimmin ylisuojelevat vanhemmat.
14.	Wang, Geng-Fu & Jiang, Liu & Wang, Lu-Han & Hu, Guo-Yun & Fang, Yu & Yauan, Shan-Shan & Wang, Xiu-Xiu & Su, Pu-Yu (2019) Examining childhood maltreatment and school bullying among adolescent: A cross-sectional study from Anhui Province in China. <i>Journal of interpersonal violence</i> , 34(5) 980–999.	Kolmivaiheinen poikkileikkaustutkimus. Tutkittu 5726 yläasteikäistä. Tutkimusmaa: Kiina.	Lapsen kokema kaltoinkohtelu lisäsi lapsen riskiä joutua osaksi kiusaamista jossakin muodossa. Lapset, jotka kokivat monia eri kaltoinkohtelun muotoja, ilmoittivat kaikista todennäköisimmin kiusaamisesta.